

BOLLETÍ DE LA SOCIETAT ARQUEOLÒGICA LULIANA

ANTIGUES POSSESSIONS D'ARTA

NOTICIES DE LES MATEIXES I DELS SEUS SENYORS

EN ELS SEGLES XIII, XIV I XV.

I

EL VERGER, AUBARCA, LA COVA, LA DUAYA I ELS OLORS

SENYORS: DESPUIG I VIVES

DESPUIG

ENTRE els conqueridors de Mallorca figura En Guillem Despuig heretat en el terme d'Artà amb l'alqueria *Benazet*, que no podem identificar (1).

Es sens dubte dit Guillem el fundador de la Casa de son llinatge arrelada en aquella vila, continuada en la relació de prohoms amb honor de cavallers de l'any 1362, que acabà a la segona meitat

de la centúria XIV.^a succeïda i heretada pels Vives.

Arnau Despuig, que demanava vers l'any 1339 certa execució contra En Pere de Verí, també aleshores habitant d'aquella vila, figura mort abans de 1355.

Seria persona de facultats i piadosa doncs el veiem fundar per disposició testamentària cert hospital, destinant a tal fi un dels seus albergs de la susdita vila, tengut en alou de la Casa de Bellpuig, motiu pel qual reclamà el Prior del referit monestir impugnant les obres fetes en el mateix i obtinguent resolució favorable.

Fill o germà de N'Arnau fou probablement En Mateu Despuig, que exercí el càrrec de Batlle Reial d'Artà els anys 1348 i 1353; el de Procurador de l'esmentada Casa de Bellpuig en aquella vila i que adquirí les velles alqueries *Aubarca* i *El Verger* d'En Jaume Carrió, habitador d'antic en el mateix Batlliu.

Les dues, que són possessions confrontants, estan a un extrem del terme d'Artà que banya la mar a la part NE en parat-

(1) Llibre del Repartiment, districte d'Artà.

El febrer de 1364 se publicà i corregué per subastar-la l'alqueria *Benazet* amb el seu raval, del terme d'Artà fent constar que era tenguda amb càrrec de 20 quarteres de forment, censal, que rebia En Miquel Ranzel per la meitat de dit Honor. Consta també en la lletra que ho expressa que l'altra meitat de la susdita alqueria era coneguda amb el nom de *El Recó* posseït aleshores per Jaume Sanxo i Pere Sanxo son fill. Seria aquell Honor l'heretat de conquesta donada a Guillem Despuig?

El llibre de *Lletres Comunes*, n.º 28, de l'ARX. HIST. DE MALLORCA, del qual s'ha tret aquesta nota està molt mutilat, de resultes de banyadures en temps passats rebudes.

ges desolats. En la primera se troba la torre militar que duu son nom i en la segona *En Porrassar*, una de les muntanyes més altes d'aquella serra que comença pel cap de Ferruitx i fineix a Capdepera.

No seria massa atrevit pensar que els Reis de Mallorca allargarien per les muntanyes de les susdites possessions les seves caceres correguent ceros i porcs senglars, cabrits i moltons salvatges, perquè han perseverat en aquells llocs fins a temps moderns, encara que degenerades, distintes espècies de caça major.

Consta que era el referit Mateu Despuig cunyat d'En Jaume Sanxo i que la seva filla, de la qual ignoram el nom, casà amb En Jaume Vives, al fill dels quals Antoni Vives i Despuig anomenà son hereu, venguent per aquesta circumstància la representació d'aquella Casa de Despuig, porcionera de Mallorca, a sumir-la la de Vives.

Porten per armes els Despuig: d'or el puig de güella sumat de la lis del mateix i carregat d'una estrella del camp.

El que precedeix ho proven els següents documents:

CXXII

(1339)

Perque se fassa l'exequció començada en els bens d'En Pere de Veri a instància de N'Arnau Despuig, abdos habitants d' Artá, manada de paraula per En Roger de Rouenach, Governador de Mallorca, al batlle de dita vila.

Quinto kalendas junij anno Domini
Millesimo CCC^o xxx nono.

Denos En Roger de Rouenach etc. alamat lo Batlle darta saluts etc. Dauant nos es comperegut Narnau puig lo qual nos ha presentada una letra per la qual nos fayets assaber con en bartomeu jaume procurador den pere de veri sapella anos duna exequcio que voliets fer contre lo dit pere de manament per nos auos fet de paraula la qual appellacio nos reabits mes con per proseguir la dita appellacio nengun ne sia comperegut deuant nos sino lo dit arnau despuig Emperamor daso uos deim eus manam

que no contrastant la suplicacio demunt dita fassats la execucio que auets comensade e no res meiyms, fent pagar delś bens del dit pere de veri x sols los quals lo dit arnau abestrets per salari de nostre assessor, adaltre part ij per les presents e per scriptures Dat, ut supra.

ARX. HIST. DE MALLORCA. — *Lib. de Lletres Comunes* de 1337 a 1339, fol. 303.

CXXIII

(1355)

Per ordinació testamentària de N'Arnau Despuig fou convertit en hospital un seu alberg que en la vila d' Artá posseïa en alou del Monestir de Bellpuig, i contra aquesta disposició reclama el Prior d'aquell obtenguent manament perque se torn al primitiu estat el referit alberg.

De part den G. de Lagostera etc.

Al amat lo batle de artan ho a son lochtinent salus e dileccio. Per part del honrat frare G. deles combes prior de beylpuig euantat es stat deuant nos soplegar proposat que per vigor duna ordinacio testamentaria den Arnau despuig de la parroquia d artan sa entras lo qual hauia un alberch en la vila d artan e lo qual se ten per lo dit prior e sot alou de la case de beyl puig es stat edificat e spital en lo qual han posat per regidor d aquell en bernat sale e asso no raquest lo dit prior ans en gran perjudici seu e del dit seu alou perque soplega a nosque axí com lo dit spital es stat edificat me de fet que de dret que conseruat lo dit prior en lo seu dret e de la dita case de beyl puig lo dit alberch en aquell stament que era ans quel dit spital hi fos edificat tornar fessam. Nos empero a suplicacio de sus dita eus manam que encontinent vistes les presents amogut del dit alberch lo dit spital tornets lo dit alberch enaquell stament ans que lo dit spital hi fos edificat si doncs lo dit berna sale ale: coses rasonables no hauja a les quals posadores lo ters dia apres de la presentacio de les presents auos feta a comparar deuant nos assignet.

Dat. inciuitate majoricarum xxx die mensis januarij anno predicto (1355). — Ray. vident.

ARX. HIST. DE MALLORCA. — *Lib. de Lletres Comunes* de 1355, n.º 15, sens foliar.

CXXIV

(1349)

En Mateu Despuig, exercint el càrrec de Procurador de la Casa de Bellpuig de Mallorca, amb poders suficients per anomenar prevere per a regir l'església parroquial d'Artà ho feu en la persona del Beneficiat d'Alcúdia Gillem Ribes, qui reclama d'aquell cantitats degudes en raó de son ministeri.

Pro Guillelmo ribes presbitero.

De part den Berenguer dolms donzell etc.

Alamat lo batle darta o asson lochtinent saluts e dileccio. Hauem entes per en G. ribes preuera beneficiat en la Esgleya parrochial d'alcúdia que aeyll axi con alogat per en mateu despuig del vostre batliu procurador dela casa de beyllpuig en arta canta e regi la esgleya p'nochial del dit loch d'arta per alcun temps, del salari lo qual li fo per lo dit mateu promes li resta apegar alguna quantitat de moneda de la qual compliment no pot hauer, axi mateix diu lo dit preuera que algunas persones del vostre batliu e especialment los detenedors dels bens den G. terra saentras li deuen algunas quantitats de moneda per raho de sens de les quals compliment no pot hauer, perque vos manam de part del senyor Rey e per auctoritat del offi-ci que vssam que deles dites cosas dejats fer breu e expetxat compliment de justicia al dit preuera o asson procurador totes malicias cessades. Dat. Mayoricis iiii Idus february anno quo supra (1349).—Jac. assessor.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes de 1349*, n.º 11, sens foliar.

CXXV

(1353)

Essent Batlle Reial d'Artà el referit any per segona vegada En Mateu Despuig, en raó d'èsser cunyat d'En Jaume Sanxo que litigava amb la dona Francesca, viuda d'altre Jaume Sanxo, segurament cosí seu, a instància d'aquesta donant-lo com a sospitós pel dit parentesc, se li anomena un adjunt per intervenir en tota qüestió havedora entre dites parts.

Pro Francescha vxor q.º Jacobi Sanxo.

De part de Guillem de Lagostera etc.

Al amat en Matheu despuig, batlle de la parroquia de arta saluts e dileccio. Auem entes

per part de la dona francescha muller den jacme sanxo santras que vna questio ho contrast se mena entre eyla duna part demanant e en jacme sanxo de la dita parroquia de l'altra deffenent, per la qual questio ans aprocehir deuan nos e ancare perque con nos axi con la dita dona diu per rahons justes a eyla siats sospitos per so con diu que uos sots cuyat del dit Jacme Sanxo. Emperso ha nos soplegat que sobre les dites coses prouehisem de remey couinent. Nos emperro a la dita dona benignamen atorgans vos dehim eus manam de part del Senyor Rey e per auctoritat del affici que vssam que en la decisio de la dita questio o en tot so que daqui auan per aquella se procehia deuant nos eligiscats e prouots alcu associat que ales proves desusdites no sie sospitos e emsens ab aquell fassats justicie (1) a aquelles parts axi com de dret sie ni de reho. Dat. ut supra (13 Mars 1353) Jac. assessor.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes de 1353*, n.º 13, sens foliar.

CXXVI

(1362)

Havent establerta, segurament a certs anys, En Mateu Despuig la seva alqueria Aubarca i demés possessions a ella contigües a En Guillelmó d'Orpi, aleshores difunt, demana a sos hereus que li assegurin els bestiaris existents en les susdites possessions conforme s'obligā dit Guillelmó.

Lo Governador etc.

Al amat lo batle darta o asson lochtinent saluts e dileccio. Hauem entes per part den Matheu despuig del vostre batliu que temps ha passat ell stabli an Guillelmo dorpi santras e en johan dorpi una alqueria appellada albarcha ab daltres possessions a aquella contigues les quals son en la parroquia darta a cert cens ha ab cert nombra de bastiar lo qual en temps del dit stiplitment lo dit Matheu liura als dessus anomenats guillermo e johan ab condicio que la dita alqueria e possessions no li poguessen retra sense acceptant bestiar con los liura. E axi mateix que ells li deguessen assegurar les dites co-

(1) Havia estat ja Batlle Reial d'Artà p r primera vegada dit Despuig en 1348 segons consta en lletra missiva datada a 8 Idus septembris dits.

TAULA GENEALOGICA PARCIAL

Despuig - Vives

GUILLEM DESPUIG, Conqueridor de Mallorca, heretat amb l'alqueria *Benaçet* del terme d'Artà.

ARNAU DESPUIG, fundador d'un hospital a Artà. † abans de 1355.

I MATEU DESPUIG, Batlle Reial d'Artà els anys 1348 i 1349, Procurador de la Casa Monestir de Bellpuig a Mallorca; adquirí les alqueries *Aubarca* i *El Verger* vers l'any 1350.

II [?] DESPUIG filla i successora de MATEU. Casà amb JAUME VIVES, Prohom d'Artà amb honor de Cavaller (1362) † entre 1395 i 1398.

LLORENÇ COLELL,
Casà amb SALVADORA

MATEU VIVES I DESPUIG, casà amb MARGARIDA després muller de FRANCESC FONT, Ciutadà de Mallorca. † a. de 1424.

III ANTONI VIVES I DESPUIG, Procurador del Sr. Rei a Artà, Síndic Clavari de Mallorca, Adquirí l'any 1410 les grans possessions *Torre d'En Perdines* i la *Blanquera*, del terme de Manacor (Bellver-St. Llorenç) † després de 1439. Casà amb

CATARINA COLELL LLORENÇ COLELL. Casà: 1.ª amb MARIA UNIZ, filla de Nunyo Uniz, Cavaller de Mallorca, vers l'any 1400; 2.ª amb CATARINA ANDREU, filla de Pere, Ciutadà de Mallorca, l'any 1415, i 3.ª amb MIQUELA LULL, filla de Ramon, Cavaller, en 1419. † novembre de 1420, heretant son patrimoni la seva germana CATARINA, esposa d'ANTONI VIVES I DESPUIG.

LLORENÇ VIVES I COLELL, Procurador Síndic d'Artà en 1465; heretà *Aubarca*. Casà amb BÀRBARA FE.

JOAN VIVES I COLELL. Heretà l'alqueria *Els Oloris* i agregats. Casà amb ANTONINA FE.

MATEU VIVES I COLELL. Casà amb JOANA D'ORPI.

VI JAUME VIVES I COLELL, Continuador de la Casa Troncal, heretà les alqueries *Torre d'En Perdines* i la *Blanquera*, del terme de Manacor, possessió *La Duaya* i altres del terme d'Artà. Casà amb BARTOMEVA MONTEGULL. † l'any 1440.

BLANCA VIVES I COLELL. Casà amb PÈRE ANDREU, Ciutadà de Mallorca.

MARTÍ VIVES I COLELL.

ses. E segons que hauem entes los hereus del dit Guillermo dorpi e lo dit johan dorpi no volen assegurar les dites coses al dit Matheu segons que entre ells fo auengut. Emperso de manat sobre asso per nos esser prouehit de remey de justicia couinent vos manam que en continent vista la present si empero atroberets per informacio les dites coses esser veres, vos manam que constregats los desus nomenats e lurs hereus de assegurar per coniuents fermanes al dit Matheu, pero si contra diran asso complir ab conseyll de prohomens dats sobre asso vostra declaracio e fets compliment de justicia ales parts desusdites. E no res meyns los fets manament sots certa pena que pengant lo dit temps no deguen abrauar ni dauastar lo bestiar que es en les dites possessions. Dat. Maioricis x die septembris anno anatiuitate Domini M.^o CCC.^o lx secundo.—Vidit. G.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes de 1362*, n.º 26, sens foliar.

CXXVII

(1365)

Mateu Despuig reclama per raó de haver estat tatxat indegudament pels jurats i prohomens de dit lloc d'Artà.

Lo portant veus del Governador General en lo Regna de Mallorques.

Al amat lo batle darta o asson lochtinent saluts e dileccio. Deuant nos es comperegut despuig del vostre batliu ha humilment proposat que los jurats e prohomens del vostre batliu en j tay que ha nouellament fet lo son tatxat inmoderadamente no hauent esguart dela produa dels bens del dit matheu ha feta axi per fermanes que ha fetes con en perdues de bestians con en altre manera per les quals coses lo dit matheu ses minuat de ses requestes e stements per que ha a nos snplicat que sobre aquestes coses lo daguesem de remey de justicia prouehir. En per ço reebuda per nos la dita suplicacio vos manam que encontinent vistes les presents fassats deuant vostre precencia venir los dits jurats e aquells d'gats mitgensant sacrament interrogar si ells entenen hauer taxat en lo dit tay lo dit matheu be e justament e segons la valor dels seus bens que ara ha ne poseex e si los dits jurats responen que lo taxament de ço que deu pagar lo dit matheu en lo dit tay han fet justa-

ment e segons la valer dels bens que lo dit matheu ha enaquest cas lo dit matheu sie tengut de pagar ço en que es taxat, e si los dits jurats dien mitgensant sacrament que ço enque es taxat lo dit Matheu sie inmoderat e no sie fet segons la valor dels seus bens que ara poseex, que lo taxament o part sua que deuia pagar li sie moderat e pach per so que ha e posehex. E aso fassats los dits jurats hauent nos a los dits jurats en les dites coses en tal manera que lo dit matheu no haga per la dita raho altre vegade a recaua. Dat. Majoricis xxvj die augusti anno anatiuitate Domini M.^o CCC.^o lx quinto.—vidit G.^o.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes de 1365*, n.º 30, sens foliar.

VIVES

UNA de les principals famlies que en el segle XIV gaudien de preponderancia a Artà és la de Vives.

L'historiador Bover en son Nobiliari diu que en la mateixa centúria XIII^a de la Conquesta de Mallorca apareix a la susdita vila aquest llinatge, cosa que no hem pogut comprovar, però si l'anterior afirmació.

Tant és així, que En Jaume Vives nascut al començament de la referida centúria, tronc de la seva Casa, era persona de molta qualitat d'aquella parròquia llevantina i ho prova l'ésser un dels denou *prohomens* de la mateixa continuats en la interessantíssima relació que es feu a Mallorca l'any 1362, de totes les persones amb honors de cavallers habitants en els termes de la part forana d'aquest Regne que posseïen cavalls i armadures per defensa del mateix. (1)

Durien segurament els Vives aleshores, quan els veiem ja de nota entre els habitants d'Artà, bagatge esplendorós propi que vengué en gran augment al succeir als Despuig; el cert és que en la persona de N'Antoni Vives i Despuig s'acoblaren honor i riquesa, valiment i poder.

(1) ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes*, tom de 1362, sens foliar.

Casat molt principalment amb Catarina Colell, filla de Llorenç i Salvadora, entraren a la seva Casa a la mort del germà d'aquella anomenat Llorenç, tots sos béns, venguent amb tal motiu altre augment considerable en el patrimoni d'aquesta noble família. (1)

La susdita Catarina Colell fundà al començament de la centúria XV juntament amb son germà Llorenç, un benefici eclesiàstic laical a l'altar Major de la parròquia d'Artà; és una de les fundacions més antigues i consta, no expressant data, en el Llibre Capbreu de dita Parròquia. (2)

Dia 19 d'abril de 1410 Antoni Vives i Despuig ensems amb sa muller esmentada adquiriren del mercader i ciutadà de Mallorca Guillem Oliver, d'Elisenda de Perdines la seva esposa i de Lluc Oliver son fill, les grans alqueries anomenades la *Torre d'En Perdines* i la *Blanquera*, situades en el terme de Manacor, lloc de Bellver, avui Sant Llorenç Descardeçar, i la primera confrontant amb el d'Artà fent partió amb *Salma*. (3)

(1) En Llorenç Colell, que feu donació a favor de la susdita Catarina sa germana, esposa d'Antoni Vives, havia casat tres vegades sens obtenir successió de cap de ses mullers. Eren aquestes: la primera, amb la que se desposà vers l'any 1400, Maria Uniç, filla del noble Don Nunyo Uniç, cavaller de Mallorca i cosina-germana de Don Pelay Uniç, Governador interí de la nostra illa, morta en 1415; la segona esposa fou Catarina Andreu, filla de Pere, ciutadà, que aportà 1100 ll. de dot, i parenta d'aquella; i la tercera Miquela Lull, amb la que matrimonià l'any 1419, segons consta per donació que li feu son pare Ramon Lull, senyor de la Cavalleria del seu llinatge a Manacor, de 13 Agost del dit any davant en Genís Mianes, notari d'Artà.

Molt mesclat en las banderies que aleshores prenién cos en aquell terme, unit als Suredes, fou un dels caps de més relleu de les mateixes.

Morí el mes de novembre de 1420.

(2) ARX. EPISC. DE MALLORCA.—*Lib. de Visitas del Obispo D. Pedro Rubió Benedito*, fol. 171.

(3) N'Elisenda de Padrines era filla i hereva universal del *Venerable* Llorenç de Puig Perdines, Ciutadà de Mallorca, mort abans de 1397, com se comprova amb escriptura pública de 26 gener de dit any, continuada en el tom de *Cartes Reials de Manacor*, que compren de 1391 a 1397 (signat 1391-1396) que se guarda a l'Arxiu de Protocols.

Aquesta senyora Elisenda juntament amb son marit confessa en la referida escriptura que les alqueries que traspassa per enfiteusis perpetua foren del seu anomenat pare; que són tengudes en alou reial com a procedents de la porció que fou de Don Nunyo Sans;

Després d'aquesta data (1410) veiem i queda comprovat per diversos documents que l'honorable matrimoni trasladà son domicili, encara que no continuament, a dita alqueria, i pareix datar d'aquella època la torre que encara avui podem veure alçada en el dit casal, com també una tafona construïda amb semblança d'esglèsia. (4)

¿Duria Sant Llorenç el seu nom per recordança d'En Llorens de Perdines?

Les transformacions que sofriria la vella alqueria aleshores, indici és segur de que se volia donar a aquella residència el caràcter propi del temps que segellava els nobles solars de la nostra Mallorca.

que feu donació de les mateixes a son fill Lluc Oliver amb motiu del seu matrimoni ab Joaneta, filla del *Venerable* Joan Berard, Jurisperit i Ciutadà de Mallorca; i que confronten per dues parts amb diverses possessions de Bernat Cabrer, amb possessió d'Antoni i Bernat Cifre, germans, anomenada *Lucamí*; d'altra part amb possessió d'En Jaume Verger, dita *Les Planes*, d'altra part amb possessió d'En Bartomeu Andreu, difunt, que fonc d'En Rodrigo de Verga, Donzell; d'altra part amb possessió de Monseirat Aritges, difunt, dita *Poca farina*; d'altra part amb possessió anomenada *Sa Riba*, i d'altra part amb possessió d'En Pere Balaguer que havia estada d'En Pere Domenge. Preu: 80 lliures censal portades a la casa habitació dels venedors redimible per 1000 lliures.

ARX. DE PROT.—*Lib. de Cartes Reials de Manacor de 1410 a 1414*, fol 671.

(4) No solament d'ara sinó de temps passat sofrí la referida torre mutacions tals que desfiguraren les seves característiques, que sols per comparació amb altres de la mateixa època i del referit terme cal mentalment reconstituir, doncs se convertiren en sotilades les voltes del segon i tercer nivell, se desuïren els marlets o matacans cobrint o transformant sa terrada en teulada. Miden 10 m. per 7²⁰ sos murs, tenguent de gruix els quatre 1 metre.

Queden les voltes per arista de la planta baixa dividida en dues iguals estàncies i una magnífica cisterna.

La tafona d'aquesta alqueria, de poder-la admirar avui lliure de la sotilada que per meitat la divideix i de molts d'altres aditaments, venriem un raríssim exemplar de tafona mallorquina del segle XIV.

El document publicat en aquesta Revista, p. 473 del corrent tom, destrueix, al meu entendre, completament l'opinió de que pogués ésser aquest edifici l'antiga església de Bellver, millor dit, la segona església de aquella parròquia, perque no cal suposar que de fer-se aquella en el propi casal de la *Torre d'En Perdines*, el marit de la senyora allavors N'Elisenda de Perdines anomenat Guillem Oliver, se negàs a contribuir a les obres sots excusa d'ésser ciutadà de Mallorca.

No obstant podria datar d'aquella època l'expressada construcció o siga per l'any 1389.

Precís era en les expressades centúries i seguí essent-ho en les propvinents, que els albergs de possessions i alqueries, especialment les situades no lluny de la costa marítima, fossen no solament casa habitació de sos senyors i propietaris sinó que poguessen, en moments donats, servir sos recintes de fortalesa i defensa contra els atacs i envestides que tant sovint se repetien per les incursions de pirates moros i turcs a n'aquesta illa.

I així com aixeca o transforma el poderós matrimoni i posa en bona defensa son casal de la *Torre d'En Perdines* el mateix fa en l'altra alqueria del terme d'Artà anomenada *La Duaya*, doncs per la torre de defensa d'aquesta, conservada fins avui encara que amb importants transformacions, bé cal suposar no tan sols que ho feu el mateix senyor sinó que l'alçaria al mateix temps i que *La Duaya* era el solar que habitava alternativament a Artà quan no residia a Bellver. (1)

Per la làmina que publicam se pot fer bé càrrec de l'estat en que avui se troba aquesta torre després d'haver sofert les injúries del temps i distintes transformacions motivades per necessitats de conservació, mai fetes amb mires a l'aspecte arqueològic. Com se veu han desaparegut els seus primitius matabans, quedant reduït nombre de mènsules d'aquells, apareixen sos murs, de mamposteria, actualment rebaixats i coronats de marlets d'època distinta a la de la seva primitiva construcció. Dividida en tres nivells, el primer que cobreix dues estàncies primitives per volta, amb aresta l'una i l'altra de canó, i els dos restants per voltes de canó també, abarçant tota l'estància.

Miden sos murs 8'20 per 6'90 de gruixa; 1'10 els que ostenen les referides voltes; i 0'85 els altres dos, i d'altura, avui rebaixada, 13'80.

Existeix tapiat l'airós portalet d'entrada de mig punt, d'onse doveles. Mida 1'90 d'altura per 0'70 d'amplària.

Situada aquesta gran possessió en la serra ja referida al vessant de la mar, confrontava antigament amb *Aubarca*, *Els*

*Olor*s, *El Recó*, *La Mesquida* i *Binigemma*; d'ella se formà la que avui se diu *La Cova*, en el segle XV. (1) Comprèn distintes muntanyes que formen més inferiors serres en direcció a la mar que banya una important extensió de la mateixa. Té punts de vista deliciosos, poguent-se contemplar des d'ells un recó de Mallorca interessantíssim, digne d'ésser visitat.

Sembla, pel que dels documents se desprèn, que definitivament deixà el referit matrimoni de viure a la *Torre d'En Perdines* allà per l'any 1423 trasladant-se a Artà, i no està fora de raó suposar fos la causa el dotar son fill major anomenat Jaume, continuador de la casa troncal dels Vives, amb les tantes vegades referides alqueries la *Torre* i la *Blanquera*, entre altres béns, doncs aquest el dit any 1423 figura ja posseïdor d'aquelles vivient en el terme de Bellver.

Fou Antoni Vives i Despuig, com està dit, persona principal i de gran relleu d'aquella època: ell i la seva muller eren senyors alodials de moltes importants possessions radicades en el referit terme d'Artà, i per tal motiu obtenia, en dis-

(1) LA COVA.

El 18 de juliol de 1483 amb escriptura autoritzada en l'Escrivania de Cartes Reials, (*) En Jaume Vives i Montergull amb sa muller Angelina Guiscafré venen al Venerable Tomàs Andreu «habent possessions en Manacor», la meitat de *la Duaya* comprenent dos rafals anomenats *lo Verger* i *lo rafal dels ametllers*; afrontava la part traspassada amb possessió d'En Joan Vives dita *Solor* (Els Olor)s, amb possessió d'En Guillem Morey i amb l'altra meitat de *la Duaya* en aquella d'En Llorenç Vives.

Seguí aquesta possessió duguent el mateix nom més de dos segles, essent coneguda després fins ara, amb el de *La Cova*.

Dels Andreus passà a la família Molines, extingida la branca que la posseïa en altres Cases.

LA DUAYA

Confrontes de *La Duaya* (la del: Vives) expressades el 12 agost 1687 per Nicolau Vives en la donació feta a son fill Miquel davant el notari Jaume Brotat:

D'una part amb possessió *El Recó*, d'altra part amb possessió *Son Guiscafré*, d'altra part amb possessió *Son Terrassa*, d'altre part amb possessió *Son Barbassa*, d'altra part amb les possessions *Ses Mesquides*, d'altra part amb litoral del mar, d'altra part amb possessió *La Duaya* dels hereus d'En Pere Molines, i d'altra part amb possessió *Els Olor*s d'En Pere Font.

(1) ARX. HIST. DE MALLORCA. — *Lib. de Lletres Comunes*, tom n.º 100 (27 Novembre 1424).

(*) ARX. DE PROTOCOLS. — *Part forana*, tom n.º 173, fol 79.

tintes ocasions, ordes dels Governadors del Regne manant al Batlle d'aquella vila que a so de trompeta se fes crida pública pels llocs acostumats obligant a tothom, de qualsevol estament fos, capbreuàs les terres que posseís baix alou i directa senyoria del referit matrimoni; ell i la seva família eren servits per nombrosos esclaus, i no una sinó distintes vegades intervenia el mateix Berenguer de Montegut, Governador de Mallorca, per medi d'autoritats inferiors per impedir que els seus catius jugassen «ab daus e en altra manera», com també el Lloctinent per privar determinades persones que encobrissen els seus esclaus «que en dan e periudici d'aquell Anthoni lur senyor» recaptaven en casa sua nombroses coses.

Al comensament del segle XV exercia l'honorós càrreg de Lloctinent de Procurador Reial en el batlliu d'Artà, i l'any 1420 sembla ésser un dels dos Síndics Clavaris de tota la part forana de Mallorca en aquesta ciutat.

Fou llarga la seva vida i encara que no poguem precisar l'any que morí sabem que pel mes d' abril de 1395, juntament amb son pare, se presentava davant del Lloctinent de Mallorca demanant rectificació de confrontes de certes alqueries seves, el que suposa tendria aleshores vint o més anys; amb altre document datat a 26 de setembre de 1444 concorre al'acte amb sos fills Joani Llorenç, i segons escriptura autoritzada pel notari Nicolau Gili, de 10 novembre de 1455, havia ja mort abans d' aquella data. Conseqüència: que cab fixar la seva mort entre els anys de 1444 i 1455, tenguent-ne uns 80 de edat.

Repartiria indubtablement els seus béns entre sos fills: tengué el major, Jaume, ja en vida seva, *La Torre d'En Perdines* i *La Blanquera* i més tard sa descendència *La Duaya*, compresa el que avui és possessió confrontant dita *La Cova* (1) i part *dels Olors* (2); el segon i tercer,

anomenats Llorenç i Joan, sembla segons distints documents tenguts a la vista, que foren donataris particulars de sos pares, el primer hereu de son avi matern Jaume Fe o Bonafé, i que heretaren de la seva casa *Aubarca* i *Els Olors* respectivament; (3)

Julia Vives son jermá certa possessió i altres bens de l'heretat de son pare Antoni Vives, difunt.»

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* n.º 360, fol 273.

9 desembre 1618.

L'honorable Pere Sanxo Font, fill d'Antoni Sanxo Font capbreuà un rafa] anomenat *Els Olors*, alou propi, del terme d'Artà a la part de *la Duaya*. Ho tenia per haver-lo comprat a Joana Vives (hereva universal de l'honorable Julia que testà davant Miguel Pelegri als 16 octubre de 1601) i Catarina Vives, germanes, filles de dit Julia.

Aquest ho tenia en virtut d'acta de transacció feta entre ell i els honorables Miquel Vives, son germà, i Antonina sa mare, dels béns de l'honorable Antoni Vives pare dels dits i marit respectiue, en poder d'En Miguel Pelegri, notari, dia 29 d'octubre de 1586. El qual Antoni Vives havia capbreuat dit rafa] als 13 juliol de 1581.

ARX. DE PROT.—*Lib. de Capbreuacions de Magnats* de 1600 a 1647, n.º 278 (a. 27), fol 225

(3) AUBARCA.

19 gener 1540.

Jaume i Pere Sanxo, germans, de la parròquia d'Artà, compraren abans de la referida data la possessió *Aubarca* d'En Llorenç Vives, difunt aleshores, venuda a instància dels jurats de dita vila per deutes de certes cantitats.

CXXVIII

Lo loctinent general

Balle de Artà. Exposit es stat deuant nos per part de Jaume i Pere Sanxo jermans dient que als havien comprades per lo cort la possessió de Aubarcha la qual era den Lorens viues quondam venuda a instancia dels jurats de aqui per le qual eren degudes certes quantitats per la talle leuaria en lorens bruyen nom den Johan janer e lo dit bruyen los feu albara de rebude. E los dits sanxos no li feren una contra carta dedebitori contra los jurats de aqui per la dita quantitat ezecutant en lo dit bruyen, pretenent los dits Sanxos no esser tenguts pagar dite quantitat sinoia e de pagar del preu que los dit Sanxos es stat deposit en poder del noble procurador reyal per la qual causa supplicats etc. Que viste sobresega etc. en la execucio fan dits Jurats contra dit bruyen fins la distribucio del preu de dita possessio sera judicst per lo dit noble procurador ryal contenint reions etc. fent so que manam fer, etc. Dat en Mallorques a xviiiijº de Janer MDxxxx.—De serra R,

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1530-40, n.º 298, fol 147.

ELS OLORS.

28 febrer 1425.

Antoni Vives i sa muller Catarina venen a Antoni Badia, notari de Manacor, 40 morabatins censal que

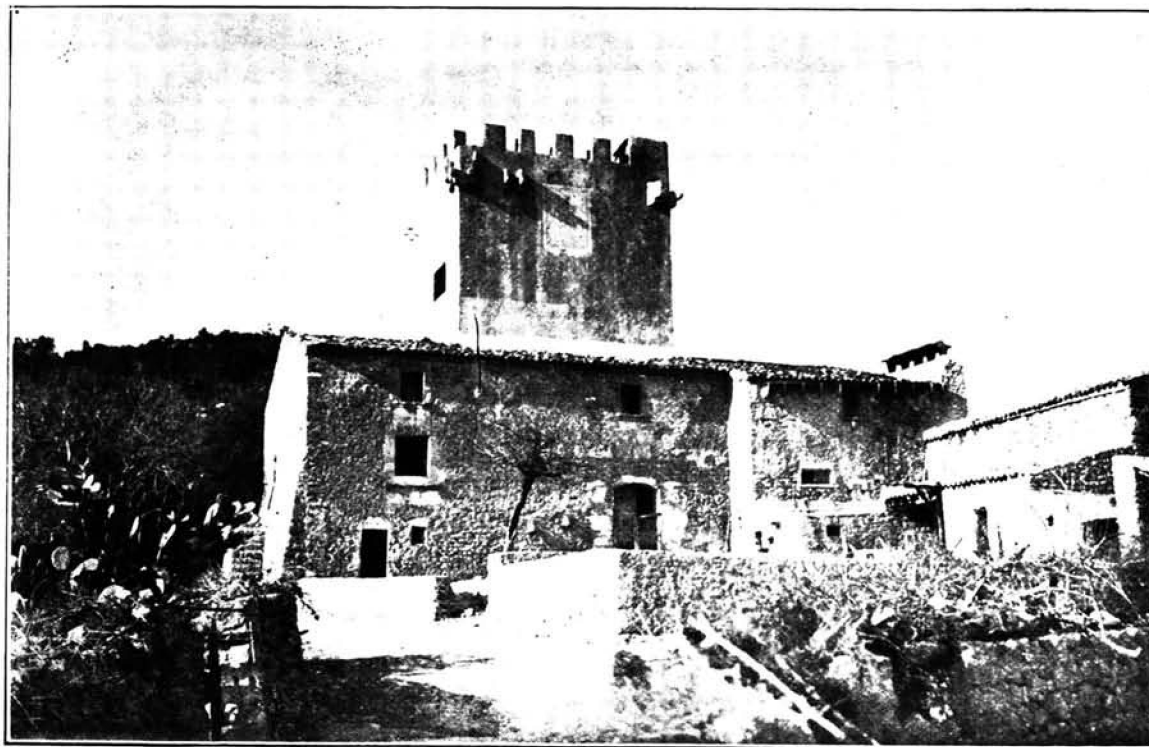
(1) Queda explicada la seva formació i origen.

(2) ELS OLORS

23 agost 1594.

Miguel Vives d'Artà «dihent com ell havia donat a

La torre de la Duaya en l'actualitat

(Clixé J. Sanxo)

Mateu, Martí i Blanca, casada amb Pere Andreu, Ciutadà de Mallorca, obtengueren també ses dotacions en bens procedents de l'important patrimoni paternal (1).

La casa troncal dels Vives fou continuada, com queda dit, pel fill major del poderós matrimoni format per N'Antoni Vives i Despuig i l'honorable dona Catarina Colell: En Jaume Vives i Colell. Ja en vida de sos pares, una vegada casat en primeres núpcies amb Bartomeva Montergull, traslladà o instal·là son domicili a l'històric casal de la *Torre d'En Perdines* alqueria que, trascorreguent el temps i seguint la costum i us de la nostra terra, prengué

imposen demunt a l'eva alqueria del terme d'Artà anomenada *Solor* (Els Olois) i damunt son alou propi dels mateixos. Confrontava aquesta en la referida data, d'una part amb les alqueries *El Recó*, *Aubarca* i la *Dunya*, per altra amb possessions d'En Jaume Totosaus i d'hereus d'En Jaume Alberti.

ARX. DE PROT.—*Instruments del notari Francesc Sabet*, tom de l'any 1425, sens foliar.

27 agost 1506.

CXXIX

Lo lloctinent general.

Balle de arta. Per en Joan viues de aquí es stat anos significat que en los anys passats en Lorens e Jacme viues jermans seus per los drets que contra aquells li competien li havién rassignada vna possessio appellada lo olor la qual diu tostemps ha possehida e posseex pacificament ab pacte e condicio que per ells donas cent lliures al honorable en Jacme viues de Manacor, e segons preten el ha pagades les dites cent lliures e fins açí no ha poscut atenyer que li sia format instrument de la dita concordia. E per quant dubte los testimonis no muyren e que lo dret seu no sia fet deterior recorregut a nos haem manades les presents ab tenor de les quals vos dehím y manan en pena de cent lliures etc. que vistes les presents mitgensant lo notari escriua de vostre cort rebau i examineu e rebre y examinar fassau per eterna memoria tots los testimonis que per lo dit Johan viues vos seran nomenats sobre la dita concordia feta empero primer assignacio a veure jurar testimonis e fer judici e pres etc. Dat. en Mallorques a xxvij de agost MDvj. Ardijs, Regens.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1506, n.º 245, fol 101.

28 mars 1538.

Donació de l'alqueria *el Solor* i de la meitat de tots sos bens feta per Joan Vives, major, de la parroquia d'Artà, a son fill Jaume Vives, en contemplació de matrimoni amb Miquela, filla de Miquel d'Orpi, difunt

ARX. DE PROT.—*Instruments de Gabriel Pelegrí, notari*, tom de 1534 a 1539, sens foliar.

(1) Més de sis mil quarterades sumarien d'ex ensió les seves alqueries i possessions radicades en el terme d'Artà, i tal vegada tres mil les que tenia en el de Bellver.

el nom de son senyor i fonc coneguda i ho és encara avui amb el nom de *Son Vives*.

Mossèn Jaume Vives, net del expressat Jaume, Vives i Montergull. (1478 † e 1539 46) fou Batlle Reial de Manacor i exercint aquest càrrec el trobà la comoció popular que pertorbà Mallorca els anys 1521-23.

Casat amb Antonina Andreu, filla de Pere Tomàs, Ciutadà de Mallorca, i de Miquela Font, tengué d'ella, entre altres fills, Jaume, el major, espòs primerament de Isabel Bauzà, filla del Magnífic Jaume, Donzell de Mallorca, i després amb Catarina Truyols, germana de Miquel, Ciutadà. Premorí a son pare deixant solament una filla, Antonina, haguda de la susdita Isabel, que casà amb Joan Font, Ciutadà Militar, i per aquest motiu fou continuada aquesta Casa troncal per son germà Gabriel Vives i Andreu espòs (1537) de Bàrbara Sureda d'Artà. (1).

Moltes senyores d'aquesta Casa pels seus matrimonis donaren sang a bon nombre de famílies del primer estament de Mallorca, com també la rebé la mateixa Casa d'igual qualitat per les esposes que escolliren els seus representants i continuaren de generació en generació durant bastants centúries.

(1) Testament de Jaume Vives i Guiscafré de 7 de novembre de 1508 en poder de Joan Lull, notari.

Testament d'Antonina Andreu i Font davant el mateix notari, de 7 gener de 1520

Testament de Jaume Vives i Andreu de 7 juliol de 1538 autoritzat per Joan Nadal, notari de Manacor.

Testament de Isabel Bauzà, esposa de l'anterior, davant En Joan Lull, notari, dia 18 gener de 1535.

Contracte matrimonial entre Gabriel Vives i Andreu i Bàrbara Sureda d'Artà, filla de Joan i de l'honorable Senyora Margarida (Peretó) de 17 febrer 1537, davant En Gabriel Pelegrí, notari d'Artà

Testament de Pràxedis Truyols, esposa de Pere Tomàs Andreu, 6 gener 1538, autoritzat per Joan Nadal, notari de Manacor.

Esriptura de 18 setembre 1545 davant Miquel Pelegrí, notari d'Artà, declarant-se En Gabriel Vives i Andreu successor en els bens de sa tia la Magnífica Senyora Elisabet Vives, viuda del Magnífic Joan Morell, Ciutadà militar de Mallorca. ARX. DE PROTOCOLS.

Ordes del Lloctinent dels anys 1549 i 1554 manant al referit mossen Gabriel Vives i Andreu pag els aliments vitalicis assignats a sa neboda la Magnífica Antonina Vives i Bauzà, esposa de Joan Font, Ciutadà militar.—ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* núms. 313, 326, 330, 331 i 337.

Com no és el nostre propòsit historiar amb aquest estudi genealògicament les famílies senyores de les possessions esmentades, més modernament del segle XV i encara de manera parcial durant els dos anteriors, fixant-nos sobretot en les persones que figuren en els documents transcrits, és per això que deixam de consignar el nombrosos càrrecs honorífics, fundacions piadoses, empreses benemèrites, declaracions obtengudes, i altres il·lustracions d'aquesta Casa d'època posterior, que se poden comprovar per infinitat de fonts de tota autoritat, com són gran nombre de documents autèntics que es guarden en els nostres arxius públics i familiars.

La Casa de Vives anomenada de *La Duaya*, de la que fou cap En Julià Vives espòs de Catarina Moragues, en el transcurs del temps dugué a Artà la representació tota del seu llinatge, els Patronats dels antics Beneficis i Capellanies fundats pels seus ascendents, conservà el vell solar o casa forta de l'esmentada alqueria fins les darreries del segle XIX (1) quedant avui extingida (2)

Armes dels Vives: de sabba les tres càbries d'or.

Documents que proven tot l'expresat:

(1) L'antiga torre i solar de *La Duaya* al dividir-se en dues aquesta graa alqueria quedà a la part que correspongué al continuador de la Casa troncal, així és que venuda aquella meitat en el segle XV, a Pere Andreu, com queda dit, ell i sos successors la posseïren fins l'any 1747 que amb escriptura atorgada en poder del notari Jaume Brotat en nom i veu de Miquel Morey, la Senyora Catarina Molinas, viuda en primeres núpcies de Joan Estelrich i en segones d'Antoni Font dels Olors, Miguel Estelrich son fill i Joan Estelrich son net, veneren al Reverend Doctor en Sagrada Teologia Nicolau Vives i Vives de la Duaya, prevere, «duas petias terræ parietæ clausas vocatas las cosas, y Alzinar una simul cum Domibus et Turri de pertinentiis nostra Pessionis vocatæ la Cova», confrontant les dites terres d'una part «cum dicta nostra Pessione vocata la Cova, ex alia cum vestra Pessione vocata la Duaya et ex alia cum itinere per quem ex fonte itur ad dictam Pessionem vocatam la Cova».

(2) La darrera senyora d'aquesta casa Vives de la Duaya que es deia Dona Maria Rosa Vives i Morey, casà dia 9 d'Abril de 1839 amb son cosigermà D Josep Francesc Moragues i Morey, tenguent aleshores 18 anys d'edat. Se pot dir queda extinguida la seva descendencia encara que visca una filla sua fadrina, molt vella i dement.

CXXX

(1389)

En Jaume Vives, espòs de la filla i hereva del difunt Mateu D spuig demana rectificació de fites entre les seues possessions *Aubarca* i *El Verger* i les d' En Guillelmó Morey, que foren abans d'En Petro, i atesa la seva peticció mana el Governador de Mallorca Francesc Çagarriga que ajuntats els que posseeixen l'alqueria que fou d'En Petro (Son Morey) amb los jurats prohomens antics e de fe, personalment constituïts en els dits llocs i llegida certa antiga sentència donada pel mateix motiu sien novellament fitades dites possessions.

Arta.

En francesch sa garriga etc. al amat lo batle de arta o asson locht. saluts e dileccio. Proposat es stat deuant nos per en jacme vives del batliu que ell ha en lo dit vostre batliu vna alqueria appellada albarcha e lo verger en la qual confrontà la alqueria den Guillelmo morey que antigament fo den petro e entre los posehedore dels dits lochs antigament se moch contrast e questio per raho de fites e termes de les dites alquerias sobre lo qual contrast lo batle la donchs ab jurats e prohomens dona se declatacio e sentencia posants e ficants certes fites en los termes de les dites alqueries segons que en la dita sentencia de la qual a nos es stada feta plena fe largament es contengut. E ara segons que diu lo dit jacme algunes fites entre los dits termes laun posades son stades arrencades moltes ya E haze a nos humilment suplicat que les dites fites en los dits lochs fessem tornar segons tenor de la dita sentencia, per tant nos la dita suplicasio entesa e volent sobre a ques justament prouehir auos dehim e manam sots pena de xxv llrs. que vistes les presents citats e hoits aquells qui possehexen la dita alqueria qui fo den petro e ajustats los jurats e prohomens entichs e de fe qui sapien los lochs de les dites fites anets personalment al dit loch e aqui fets legir la dita sentencia entegra e ab consell dels dits jurats e prohomens tornats e ficats fites noues la hon foren antigament ficades e posades segons forma e tenor de la dita sentencia la qual fets de tot en tot tenir e prouar en tal manera vos hauent que per falta de vostra justicia no conuenga lo dit jacme altre vegade deuant

nos comperexe E aço no mudets. Dat en Mallorques a xxij dies de juliol lany MCCClxxx nou.—vidit Anth.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1387, n.º 59, sens foliar.

CXXXI

(1389)

El mateix Jaume Vives, que posseia a les hores l'alqueria de *Solor* (*Els Olors*) obté manament del Governador perque se regula tenor d'antiga sentència i conforma ell demana l'empriu d'aigua procedida d'una font de la susdita alqueria que té En Bartomeu Morey.

Arta.

En Ffrancesch ça garriga etc. al amat lo batle d'arta o asson locht. salut e dileccio. Constituyt deuant nos en Jaume vives del vra. batliu ans mostrada vna sentència la qual per lo vostre precessor en offiici d'batliu per manera acus tumada es stada dada sobre hun contrast e questio la qual deuant lo dit vostre precessor se manaua entre lo dit Jaume d'vna part demanat e deffenent e en Barhomeu morey del dit vostre batliu daltre part axi mateix demanant e deffenent per raho de occasio de la aygua de la alqueria de solor del dit Jaume, en la qual aygua lo dit Barhomeu morey demenava e entenien hauer empriu e seruitut axi per seruitut propia com de sos bestians e fer ort e regar era com en altra manera per reo d'una sort qui antigament fo dels termes de la dita alqueria per la sentència hauem vist que quel dit vostre precessor ab los jurats e altres pro homens requests per les dites parts sentenciaren e declaranran que lo dit Barhomeu morey ni los succedors seus en la dita pessa sua daquiauant no pusquen pendre de la aygua de la ffont de la dita alqueria per regar era ort blats ni altres coses de la dita pessa de terra, empero hagen empriu d'abaurar bestians que pora viure en la dita pessa, en los abauradors de la dita alqueria ja fitats e termenats e que pusquen pendre aygues de la dita font a obs de beure a lur empriu e de los companyers qui lauraran la dita pessa e ultra qui ab bestians pusquen tirar de les dites aygues a obs de regar la era de la dita pessa segons que en la dita sentència en forma publica reduyda de la qual a nos es feta plena fe largament es contengut. E lo dit Jacme viues

hage deuant nos proposat quel dit Barhomeu morey trancant la dita sentència la qual es segons ques diu en cosa jutgada passada, ab reguerons pren de les dites aygues regant era e abaurant aqui o tenents molts bestians, mes que en la dita pessa viure no poden en grandan e evident preiudici del dit Jaume, lo qual humilment suplicat que sobre les dites coses li prouehisem de remey de justicia conuinent, nos a la dita suplicacio satisfissent auos dehim e manam sots pena de xxx llrs. que vistes les presents fassats manament sots semblant pena al dit Barhomeu morey que daquiauant no gos pendre de les dites aygues ni abeurar bestiar si no solament per la manera dessus dita e contenguda en la dita sentència fehent aquella exeguta segons forma e tenor exehigint la dita pena del dit Barhomeu morey tota vegada que contrafassa E aço no mudets. Dat. en Mallorques a xxij dies de juliol lany MCCClxxx nou.—vidi Anth.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1389 n.º 59, sens foliar.

CXXXII

(1389)

Insistint sobre la mateixa questió de fites, manant al Batle d'Artã que la resolga en forma que dit Vives no haja d'apel·lar altra vegada.

Arta.

En Ffrancesch ça garriga etc. al amat lo batle d'arta o asson lochtinent saluts e dileccio. Esposat es stat deuant nos per en Jacme vives de vostre batliu que ell ha e posseex en lo dit vostre batliu vna alqueria appellada albarcha e lo verger en la qual confronta la alqueria den Guillemo morey qui antigament fo den Petro, e entre los possehidors dels dits lochs antigament se mogue contrast e questio per rao de fites e termes de les dites alquerias, sobre lo qual contrast lo batle iadonchs de la dita parroquia ab los jurats e prohombres dona se declaracio e sentença e posants e fitants certes fites en los termes de les dites alquerias segons que en la dita sentència, de la qual es stada feta plena fe largament es cantengut. E ara segons que diu lo dit Jacme algunes fites entre los dits termes lauors posades son stades arrencades molt ha E hage a nos humilment suplicat que

les dites fites en los dits lochs fessem tornar segons tenor de la dita sentència. Epermorda ço nos volents a la dita suplicasio prouehir a nos dehim e manam sots pena de xxv lls. al fisch Reyal aplicadores que encontinent vistes les presents citats e hoits aquells qui posseixen la dita alqueria qui fo den Petro ensemps ab los jurats de la dita parroquia e prohomens entichs e de fe a les dites parts ne suspitosos segons qui sapien los lochs de les dites fites anets personalment al dit loch e aqui fets legir la dita sentència antegra e ab consell dels dits jurats e prohomens tornats e ficats fites noues en aquells lochs en los quals foren antigament fitades e posades e en altres lochs ço es de tros en tros seguent les drete liuge e fita cuberta, per manera que per auant per rao de les dites fites no puscha esser questio entre los possehidors de les dites alquerias fessent prouar per les dites parts la dita sentència antigament donada segons se forma e tenor, hauent vos en tal manera sobre les dites coses que no conuenga per falta de vostra justícia lo dit Jacme altra vegada hauer a nos recors. E naltre manera nos farem exhegir e hauer de vos e de vostres bens la dita pena sen gracia o remssio alcuna. Dat. en Mallorques a vij dies de setembre lany MCCCLxxx nou.—vidi Anth.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1389, n.º 59, sens foliar.

CXXXIII

(1391)

Llicencia donada an En Jaume Vives perque puga fer tallar cabrits salvatges de les seves possessions ja anomenades, expressant, al fer la petició que no pot encorralar-los i que se veu obligat a cassar-los amb cans i molta gent o companyia.

Arta.

En Ffrancesch ça garriga Cavaller etc. alamat lo Mostesaff darta o asson lochtinent saluts e dileccio. Per part den Jaume viues daquexa parroquia es stat deuant nos proposat que ell ha en les muntanyes de la sua alqueria molt cabrum saluatge e perso con nol pot encorralar ha cassar aquell ab cans e ab molta companyia, e apres con ab gran alfany ha preses alguns cabrits e cabrides, aquells no gosa fer teyar contrestant capitol o ordinacio sobre teyar

cabrits o cabrides ordonat, E hage a nos suplicat que li volguessen dar licencia que los cabrits o cabrides los quals ab gran treball e ab gran perill ha apendre e hauer, posques fer teyar con en altre manera los dits cabrits e cabrides se faran saluatges e profit alcun del dit bestiar en altre manera no sen pot aconseguir, per tant nos atesa la dita suplicacio a vos dehim e manam que si a vos sia cert quel bestiar cabrum del dit Jacme viues es seluatge e que nol pusquem encorralar ans aquell bestiar se hage apendre ab cans axi con dit es en aytal cas jaguits teyar o fes teyar al dit Jacme viues los cabrits e cabrides del dit seu bestiar saluatge sens incorriment dalcuna pena. Dat. en Mallorques a xxviiiij dies de juliol del any M .CClxxxx hun—vidi Mat.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1391, n.º 63, sens foliar.

CXXXIV

(1395)

Conpareguts davant el Lloctinent de Governador de Mallorca En Berenguer de Montagut, En Jaume Vives i N.º Antoni Vives, son fill, i mostrada una antiga sentència en forma pública closa per N.º Huguet Borràs, notari de Mallorca i datada a dilluns 16 de febrer de l'any 1323, resolguent les confrontes entre les possessions *Aubarca* i *El Verger* i l'alqueria de En Guiller mó Morey, dit Governador mana al Batlle d' Artá, mitjenant intervenció d' En Pere Jordá, Lloctinent de Procurador Reial en dita vila i en raó d'esser l'alqueria *Aubarca* d' alou Reial, que se retornen les fites que destrien les confrontes entre dites alqueries als llocs expressats en l'esmentada sentència.

Arta.

En Berenguer de Montagut donzell lochtinent del noble mossen Ramon dabella conseller del Senyor Rey e Gouernador del Regne de Mallorques. Al amat lo batlle de Arta o asson lochtinent saluts e dileccio. Deuant nos es stat proposat per en Jacme viues e Antoni viues son fill posseidors de les dites dues parts de la alqueria appellada albarcha e verger que es vostra parroquia que entre ells duna part en Guillermo Morey districtual vostre lo qual ha possessio contigua a la dita alqueria daltra part es contrast per raho de fites les quals los dits Jacme

viues e Antoni viues requeran esser tornades en los termes de les dites possessions en los quals ne ha daltres, com affermassen que de les dites fites e en la manera que ara sta es contra vna sentència en temps passat donade sobre les dites fites la qual sentència en forma publica closa per Nuguet borras notari de Mallorques xvjo diluns ffebrij. l'any M CCC xxij nos ha mostrada, requirents anos que per virtut de la dita sentència deguessem sobre les dites coses prouehir de remey de justicia conuinent, per tant nos atessa la dita sentència a instancia dels dits Jacme viues e Anthoni viues e encara del honrat procurador Fiscal Reyal en Mallorques per interesser del Senyor Rey com sia affermat que la dita alqueria dalbarcha es en alou del Senyor Rey, auos dehim e manam sots pena de xxv llibres que citats e hoits duna part en Pere jorda maior de dies distritual vostre per nom del dit procurador Reyal e los dits pare e fill e daltre part lo dit Guillem morey e vista per vos la dita sentència la donchs segons continencia de aquella prouehits e manats les dites fites de les dites possessions esser posades i fitades en la manera e forma en la dita sentència expressade o en altre manera en aquests fets prouehir per justicia segons que en semblants fets es acostumat de provehir. Dat. en Mallorques a quatre dies de abril any M CCC lxxxx sinch. Vidit Jacobus.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes de 1395*, n.º 68, sens foliar.

CXXXV

(1398)

El principi Lloctinent de Governador de Mallorca dicta i expressament ordena amb crida pública feta en el batlliu d'Arta, que persona alguna de qualseuol llei i condició no gos ni presumisca jugar a daus ni en altra manera correguent diners, robes o vestidures, amb los catius de N' Antoni Vives i de la dona Angelina Balaguer vidua d' En Joan Fornes, pels perjuis i perills que causa als propis esclaus i als seus senyors, sots pena de 25 lliures o cinquanta jorns de presó Reial, i si sera catiu el contrafaedor de rebre cent assots i 15 dies de presó.

Arta.

En Berenguer de montegut etc. alamat lo batle de arta o asson lochtinent saluts e dileccio. Per part den Anthoni viues e de la dona

Angelina muller den Johan forns quondam tudriu dels fills e hereus del dit Johan del vostre batliu e per part den Guillem belaguer de sineu germa de la dita dona es stat deuant nos proposat que alguns districtuals vostres scometen de jugar ab daus e en altre manera los catius quelos demunt nomenats han e tenen en la dita parroquia, perso quels guanyen e pussen guoyar los dines que los dits catius han o porten en si mateixs, de ques seguex grandan e perjudici e perill als dits catius e als senyors de qui son, con los dits catius perso con perden los dines que han se berallen es nafren souent vns ab altres, e con no han de que puxen jugar asagen deuagades a furtrar e fer altres malificis de que encorren molts perills e punicions de la cort los quals no incorrerien ne cometrien sino per occasio del dit jugar, perque suplicat anos sobre asso esser per justicia prouehit a vos dehim e menam a instancia dels demunt nomenats que vistes les presents fassats fer crida publica en vostre betliu que alguna persona de qualseuol ley condicio o stament sia no gos nepresumesca jugar ne apertar los catius dels dits Anthoni viues Guillem balaguer ne de la dita dona Angelina per jugar ab aquells palesament ne amagada en alcun joch de daus ne altre on correguen dines robes e vestidures ne bestiar sots pena de xxv lliures al fisch Reyal aplicadores e si peguar no les pora de star sinquanta jorns en le preso Reyal de Mallorques, e si sera catiu que rebra cent assots e stara en la preso per xxv diens sens gracia o remissio alcuna. Dat. en Mallorques a xxvj dies de noembre del any M CCCxCvij.—vidit Jacobus.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes de 1398*, n.º 74, sens foliar.

CXXXVI

(1399)

Instant N' Antoni Vives, net i heren dels bens d' En Mateu Despuig, son avi matern, perquè En Jaume Carrió, net d' altre Jaume Carrió que havia establertes al susdit Mateu Despuig les alqueries *Aubarca* i *El Verger* amb pacte de poder redimir cert censal imposat, se mana que encara que el dit Jaume no vulga bonament fer l'acte de remís sia aquest autoritzat ab decret de la Cort Reial d' Arta.

Arta.

En Berenguer de montegut etc. Alamat lo

batle d arta o asson lochtinent saluts e dileccio. Per Nanthoni viues hereu e possehidor dels bens den Matheu des puig auí seu es estat dauant nos proposat que a instancia sua volent rembre e quitar aquellas vint lls. sensals que fa cascan any de cens au Jacme carrionet den Jacme carrió auí seu, de quelles xxxv lls. a cens de les quals fo stablerta al dit Matheu des puig la alqueria apellada del barcha e hun rafall apellat del verger e les quals xx lls. se poden rembre per CC lls. ha fetes fer diuerses assignacions al dit Jacme que fos e comparegues deuant vos per ferli carta de vende e remso de las dites vint lliures con ell aquellas volgues rembre e quitar per vigor da gracia da quen feta e que donas recapte a alcunes emparees fetes enles xx lliures censals e en lo preu daquellas per alguns creadors del dit Jacme, en altre manera que ell deposaria lo preu per lo qual se podem rembre e lo cens degut e daquiauant no sia tengut afer les xx lliuras de cens axi com en les dites assignacions diu que es pus larch contengut. E que per ço com lo dit Jacme jacsia raquest no ha vulguda fer la dita carta de remso ne dar altre recapte a les dites emparees ha conuengut lo dit Anthoni depositar en podes de la cort CC lliures per les quals se poden rembre les xx lliures censals e lo cens degut. E fet lo dit deposit e fetes per vos dit batle al dit Jacme diuerses assignacions que fermas la carta de remso e donas recapte a les dites emparees com lo dit Anthoni hauia depositat lo preu de las xx lliures e lo cens degut en poder de la cort, en altre manera vos per vostre offici e per exequcio de dret fermariets ab auctoritat e decret de la cort la dita carta de remso al dit Anthoni viues, lo dit Jacme carrió aquella carta no ha vulguda fer mar dient que si lo dit Anthoni li dona en ses mans les CC lliures e lo cens degut que ell li fermara la dita carta e que nos cura de las dites emparees daques segueix euident dany e periudici al dit Anthoni segons ques diu cor pusque en las xx lliures censals e preu de daquellas eren fetes emparees per acreedores del dit Jacme carrió e lo dit Anthoni volia fer la dita remso no deu liurar la dita moneda al dit Jacme si donchs no donaua recapte ales dites emparees per indemnitat daquell Anthoni segons ans per quitarse del dit censal e de la anual pensio daquell conuenga lo dit preu depositar, per que suplicat a nos sobre les dites coses esser per justicia prouehit auos dehim e manam sots pena de xx lliures que citat e oit lo dit Jacme carrió si atrobarets quell

dit Anthoni puxa rembrer les dites xx lliures censals e que en aquelles sien fetes emparees per creadors e per fet dei dit Jacme e quel dit Jacme en les dites emparees no haia dat alcun recapte e per so lo dit Anthoni heie fet lo dit deposit per so que daqui auant no sie tengut al dit censal ne a la anual pensio daquell axi com dit es, en aytal cas fetes manament assignats al dit Jacme que dins tres dies primers vinents haie fermada al dit Anthoni viues carta de venda e remso del dit censal en la fforma e manera que fer sedeu e aie donat recapte ales dites emparees si dar lay volra, en altre manera intimatsli que pus que lo dit Anthoni ha fet lo dit deposit per quitar lo dit censal vos per vostre offici e per exequcio de dret e de justicia li fermariets ab decret de la cort la dita carta, la qual passat lo dit terme li fermats si lo dit Jaume aquella no ha fermada cor pus lo dit Anthoni per les dites emparees ha fet lo dit deposit e aquell ha al dit Jacme consignat lo dit cens a ell ne a sos bens se deie imputar. Dat en Mallorques a x dies des mars del any MCCCxC nou. — Ffrancesch morro.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1399, n.º 75, sens foliar.

CXXXVII

(1400)

N' Antoni Vives i Despuig, Senyor directe alodial de l' alqueria *Solor* (*Els Olers*) requereix dels hereus d' En Joan Forn que rebien un censal que gravava dita alqueria, que fassen fe en poder d' escriva per quins titols posseexen aquell.

Arta.

En Johan de mombuy cauller etc. Al amat lo batle de Arta o asson lochtinent saluts e dileccio. Per Nanthoni viues del vostre betliu es estat a nos proposat que jacsia el haie diuerses vegades request als hereus den Joan forn e per vos sia stat menat a aquells hereus que capbreuas en e fessen fe en poder del scriua per quin titol posseexen aquellas vj quarteres que prenen de cens sobre l'alqueria apellada solor qui es alou del dit Anthoni pero los dits hereus no han capbreuat ne volien capbreuar segons quel dit Anthoni afferma en gran perjudici daquell Anthoni, perque suplicat anos sobre asso esser per justicia pronahit a vos dehim e manam que si a vos sera cert que la dita alqueria sobre

la qual se tenen les dites vj quarteres sia en alou del dit Anthoni, en aytal cas fets menament als dits hereus com requests ne serets que dins deu dies apres següents haien capbreuades en poder del dit scriua de la cort o daquell quell dit Anthoni elegesca dins la dita parroquia les dites vj quarteres de forment sots pena de deu llibres al fisch Rey al aplicadores. Dat en Mallorca a xxj de Agost del any MCCCC — Francesc morro.

ARX HIST. DE MALLORCA. — *Lib. de Lletres Comunes* de 1400, - 1401, n.º 78, sens foliar.

CXXXVIII

(1411)

A instancia del susdit Antoni Vives i Despuig ordena el Lloctinent de Governador (En Pelay Uniç, oncle de la cunyada d' aquell l' honrada dona Maria Uniç) que sia tret dins deu dies de les possessions, alqueries i marines de l'esmentat Vives, situades en els termes de Manacor i Artá, tot el bestiar boví i porcs salvatges que distints particulars tenien en les mateixes sens permís de llur senyor.

Arta e Manacor.

En Palay vnís etc. Als amats los batles darta e de manacor o als lochtinents daquells salut e dileccio. Per part den Anthoni viues darta havent possessions e merina en vostres batlius es stat deuant nos proposat que alguns districtuals vostres tenen bestiar boví e porchs saluatges en les dites marines e possats sens voluntat daquell Anthoni, lo qual bestiar Jeuora les pastures e plantes delas ditas possessions en gran danyn e periudici daquell Anthoni segons que diu, perque suplicat a nos sobra asso esser de justicia prouehit acascun de vos altres dihem e manam sots pena de xxv llibres que con request ne serets fassats fer crida publica en vostres batlius que tota persona qui tenga bestiar boví o porchs en les possessions e marines del dit Antoni viues contra voluntat daquell hage tret lo dit bestiar de les dites possessions e marines dins deu dies apres la dita crida comptadors. En altre manera li nos donam licencia al dit Anthoni que a massio del dit bastiar pus que aquell encorrelar e si sera saluatge o tal que nos pusca encorrelar que aquell puxa auisiure sens incorrement d'alcuna pena. Dat. en

Mallorques a xiii dies de mars del any MCCCC xj — vidit Arnaldus sala.

ARX HIST. DE MALLORCA. — *Lib. de Lletres Comunes* de 1410-1411, n.º 90, sens foliar.

CXXXIX

Document que prova que N' Antoni Vives i Despuig exercia el càrrec de Lloctinent de Procurador Reial en la parroquia d' Arta.

Arta.

En Palay vnís etc. alamat lo batle darta o asson lochtinent etc. Proposat es stat deuant nos per part den Johan orpi menor de dies del vostro batliu que ell temps ha passat compra den vall moll del vostro destret vna mola per cert preu la qual mola per la cort a requesta den Anthoni viues procurador dels drets e censos quis cullen en vostra parroquia del Senyor Rey, li es stade tolt e leuada per so com era stade de hun moli tengut sots alou del senyor, Rey lo qual lo dit vall moll tenga reseruat dret al dit orpi en lo preu reebut per aquell vall moll, lo qual pren de la dita mola daquell vall moll lo dit Johan hauer no pot ne hauer no ha poscut jacsia raquest en gran dany e perjudici daquell segons que deuant nos affermat, per la qual cosa a anos suplicat que sobre les dites coses li volguessem de remey prouinent de justicia prouehir. E per tant instant lo dit Johan avos dehim es manam sots pena de xxv llibres al fisch rey al aplicadores que vista la present con raquest serets forsets lo dit vall moll en dar e posar al dit Johan dorpi lo preu per aquell reebut de la dita mola difugis e malicies cessants. Dat. en Mallorca a xij dies de octubre any Mº CCCCº xjº. — vidit Arnaldus sala.

ARX. HIST. DE MALLORCA. — *Lib. de Lletres Comunes* de 1410-1411, n.º 90, sens foliar.

CXL

(1416)

Prohibint el Lloctinent de Governador que sens llicencia de N' Antoni Vives i Despuig, aleshores habitador de la parroquia de Manacor (lloc de Beliver a l' alqueria *La Torre d' En Perdines*), veins del batliu d' Artá danyatjin les possessions e marines que te en dit batliu.

Arta.

En Palay vnís caualler lochtinent del noble mossen Oífo de proxida governador del regne

de Mallorques al amat lo batle d'arta o asson lochtinent saluts e dileccio. Per Nanthoni viues ara habitador dela parroquia de manacor hauent possessions e marina en vostra batliu es stat deuant nos proposat que alguns habitadors d'aquexa parroquia sens licencia sua entren en la dita possessio e marina e fan aqui e sen porten garbayons palma e carrig per fer uenciços e ultra asso sots color de fer palma garbayons e carrig prenen e sen porten del bestiar meut quel dit Anthoni te en la dita sua possessio e marina e asso en gran dan e perjudici del dit anthoni, perque suplicat anos sobre asso hesser de justicia prouehit auos dehim e manam sots pena de xxv lls. que com request ne serets fasats fer crida publica en vostra batliu que alguna persona no gos e presumesque sens licencia del dit Anthoni viues cullir palma ne pendre dels garballons e carrig dela alqueria e marina del dit Anthoni viues sots pena de lx sols per cascuna uegada que sera contra fet aplicadors al fisch del senyor Rey, dela qual pena con sera comesa fets spetxada execucio tota apellacio remoguda e sens remisio o gracia que nols enles dites coses.—Dat, en Mallorques a xxviiij dies d'abril del any MCCCxvi.—vidit Leoch, assessor.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1416-1417, n.º 94, sens foliar.

CXLI

(1421)

Lletra que prova ésser l'honrada dona Catarina Colell esposa de N' Antoni Vives, successora en els bens i heretat d' En Llorenç Colell pus jove.

Arta.

En Jordi serra alias de sent Johan caualler etc. Alamat lo batle d'arta o asson lochtinent saluts e dileccio. Per en Jordi blanquer saig daquexa parroquia es stat deuant nos proposat que ell uiuent en Lorens Colell pus jove quondam dela dita parroquia ha portades diuerses letres axi en pollensa con en huyalfas e altres parroquias contra alguns censallers del dit Lorens per diuersos cens deguts e per altres deutes de e per les quals letres li son degudes peatges e messions delas respostes de las ditas letres, delas quals paga alguna no ha hauda del dit Lorens preuengut de mort ne are pot hauer de la dona muller den Anthoni viues de

Manachor olim habitador del vostre batliu germana e succehint en los bens e censals per los quals son deguts los peatges e massions al dit Jordi ans dela mort del dit Lorens ensa han manat lo dit Jordi per difugís e allongaments en euident dan e preiu lici daquell qui es pobre e miserable persona, perque suplicat anos sobre asso esser de justicia prouehit a vos dehim e manam sots pena de xxv lls. que citada e oida la dita dona e vistes les dites letres massions daquellas fets pagar al dit Jordi tot quant atrobarets que li sia degut per les coses demunt dites en semps ab totes massions e jornals del dit Jordi vegara e fara per culpa e triga de la dita dona con semblants deutes de salaris e de jornals se deguen pagar quitis de massions. Dat, en Mallorques i viij dies de juliol del any MCCCC vint e hu.—vidit Arnaldus sala.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1421, n.º 96, sens foliar.

CXLII

(1421)

Del contexte d'aquest document se desprèn que l'any 1420 N' Antoni Vives i Despuig desmpenava en aquesta ciutat l'honorós càrrec de Síndic Clavari de la part forana de Mallorca. (1)

Manachor Arta.

En Johan serra alias de sent Johan caualler etc. Als amats los batleu de Manachor e darta o als lochtinents daquells saluts e dileccio. Ab letra de nostra cort procehida data o xj dies de mars del any MCCCC uint fou manat al batle darta lo dit any que fes execucio en tants bens den Anthoni viues districtual vostre que bastassen a lxxx lliures iiij sols v diners restants de les monedes per aquell Anthoni administrades e rebudes axi per pagar los consells generals con per lo sindicat de la part forana per la misatgeria en cort del senyor Rey feta segons en altre letra data a xvij de noembre del any lauors passat era feta mencio E asso no contrestant quel dit Anthoni affermas que daço peniaue apellacio e que Pera prohom era son seu procu-

(1) L'interessant llista de Síndics forenses de Mallorca que publicà el benemérit D. Miquel Bonet en aquesta revista duu en blanc els noms de les persones que dit any exercien els referits càrrecs.

rador, en la qual letra sen respost quel dit Anthoni viues volia prouar que apallacio ha hauia de les dites coses perque en als no fou procehit, E apres lo dit Anthoni viues hagues pagades dela dita quantitat vint lliures e restan apagar lxx lliures iiij sols v. diners segons en pere mari sin dichs e clauari del sindicat de fora ha deuant nos propostat, per tant aaquell de vos altres en lo batliu del qual lo dit Anthoni sera atrobat dehim e manam sots pena de xxv lliures e cominacio de capdeguayte que per les dites coses restants xx lliures iiij sols v fassat e continuats la dita execucio difugis e malicies cessants e per les messions en colpa o triga del dit Anthoni faets e faedores. Dat. en Mallorques a xvij del mes de juliol del any MCCCC vint e hu.—vidit Arnaldus sala.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1421, n.º 96. sens foliar.

CXLIII

(1423)

Atesa la reclamació feta per N' Antoni Vives i Despuig, Senyor d' esclaus, aleshores habitador en el terme de Bellver (Manacor), se mana al batlle d' Arta impedeixi que Jordi Morey, setmaner, que abans era catiu d' En Guillem Morey de dita parroquia d' Artá, aculleixi en casa sua de dia ni de nit els esclaus de l'esmentat Vives i el que li aporten, sots pena de 100 sols per cada vegada que ferá el contrari o rebre cinquanta açots en la plaça de l'Almudayna (Artá) si aquells no podra satisfer.

Arta.

En Jordi serra etc. Amat lo batle d' arta o asson lochtinent saluts e dileccio. Per Nantoni viues de manachor es stat deuant nos propostat que Jordi morey setmaner lo qual es stat catiu den Guillem morey daquexa parroquia acull soste e recepta en casa sua los catius del dit Anthoni receptant e acullint tot quant los dits catius li aporten en casa sua en dan e periudici daquell Anthoni lur senyor, perque suplicat anos sobra asso esser de justicia prouehit a vos dehim e manam sots pena de xxv lliures que con vos sera request manets al dit Jordi morey setmaner sots pena de 6 sols per cascuna vegada que fera lo contrari que no aculla ne sostenga en casa sua de die ne de nits los dits ca-

tius del dit Anthoni ne recapta alcuna cosa quels dits catius portaran en si, sots la dita pena de cent sols o de rebra sinquanta assots si pagar no pora los dits C sols en la plassa dela Almudayna e pagar lo assotador sens gracia e remissio alcuna, les quals penes vos manam de present que sien comesses exequir tota apellacio remoguda. Dat. en Mallorques a xxvij dies de febrer del any Mil CCC vint e tres.—Armadans vidi.

ARX HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1423, n.º 99, sens foliar.

CXLIV

Qüestió entre N' Antoni Vives i Despuig i la dona muller sua germana i donataria d' En Llorens Colell, pus jove, d' Arta, difunt, d' una part i En Ramon Lull i Jordi Lull, son fill, d' altra part, per raó d' un compromís en temps passat firmat entre el dit matrimoni i els referits pare i fill i la dona Miquela filla del dit Ramon, muller darrera de l'esmentat Llorenç, pretenguent ésser expirat el compromís per mort d' aquesta.

Se mana als arbitres elegits per dit efecte donen sentència, no admetent aspiració.

Manachor.

Nolfo de proxida Caualler Conseller del senyor Rey e Governador del Regne de Mallorques. Amat lo batle de la parroquia de Manacor ho asson lochtinent saluts e dileccio. Com en Barthomeu vguet del vostre batliu procurador den Antoni viues e de la dona muller sua donataria dels bens den llorens colell pus joua quondam de Arta se fos a nos appellat de vna declaracio per vos donada sobre la disceptacio que era deuant vos entre lo dit procurador de vna part e en Ramon lull e Jordi lull fill seu de la altre part per raho de un compromís entemps passat fermat entre los dits Anthoni viues e dona muller sua de vna part e los dits pare e fill e la dona Miquella filla del dit Ramon quondam e muller del dit Llorens de la altra, lo qual compromís los dits marit e muller pretenien esser expirat per mort de la dita dona Miquella, sobre la qual disceptacio fou per vos declarat lo dit compromís no esser extint ne expirat per mort de la dita dona Miquella. E nos sobre la dita causa de appellacio hage dada

sa sentència per la qual ha declarat be per vos e esser stat declarat e mal per lo dit procurador dels dits marit e muller e esser stat appellat condemnant aquells en les despeses. E daquesta sentència sia stat altre vegada appellat e per nos la dita apellasio sia stada denegada segons que en lo proces entre les parts manat es pus larch contengut, cals no rest per exequicio da la dita vostra declaracio sino que los dos arbitres donasen e promulgasen lur sentència sobre lo dit compromes segons la potestat aells donada e forma del dit compromes. Emparmordasso a instancia del dit Ramon lull a vos dehim e manam sots pena de xxv llibres al ffisch del senyor Rey applicadores que exequim la dita vostre declaracio fassats manament als dits arbitres que sobre la causa sobre la qual son stat elets en arbitres donen e promulguen llur sentència segons que ja per altre lletra de nostre cort emanada per lo dit Ramon lull vos era stat manat, ffahent no res menys e exequicio de present en los bens dels dits marit e muller per quatre llibres dotza sols a les quals muntets les despeses en les quals los dits marit e muller son stats condemnats e per nos son stades taxades segons en les ditas taxacions appar vltre les despeses deuant vos fetes per raho de la dita disceptacio les quals axi mateix li fets pagar e quatre sols per les presents. Dat. en Mallorca a xxvj dies de novembre del any de la natiuitat de nostre Senyor MCCCC xxiiij.—Armadans vidit.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes*, de 1423, n.º 98, sens foliar.

CXLV

(1436)

A instancia de N' Antoni Vives i Despuig i de sa muller la dona Catarina Colell, mana el Governador de Mallorca En Berenguer Doms, que per medi de crida pública tot hom de qualsevol lley, condició o estament sia que tenga terres, possessions i vinyes en el terme d' Arta sots alou del referit matrimoni aquelles capbreuin dins deu dies.

Arta.

En beranguer dolms caualler etc. Alamat lo batle dela parroquia de arta o asson lochtinent

saluts e dileccio. Deuant nos es stat proposat per part den Anthoni viues e Caterina sa muller dient que com ells tengan e possehescan certs alous en la dita parroquia e vullan que los terratenents capbreuen, perque suplicant per part de aquells que en e sobre les dites coses li prouehissem de Remey de justicia couinent, Emparmordasso a vos dehim e manam que per los lochs acostumats de vostra batliu fets fer crida a tot hom generalment de qual se vol leny condicio o stament sia que tenga terres possessions o vinyes sots alou del dit marit e muller que dins deu dies comptadors del dia de la publicacio de la dita crida haien feta fe lurs titols com possehexen, sots pena de deu lliures, en altre manera passat lo dit terme sera feta execucio en los bens dels contrafahents per la dita pena. E asso no mudets si la dita pena desigats squiuar, la qual se haien affer en poder den pere risso notari en la dita parroquia dagent. Dat. en Mallorques a xiiij de juny any MCCCC xxxvj.—de copons assessor.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1436, n.º 121, sens foliar.

CXLVI

(1437)

Repetint l'orde de capbreuar les possessions del terme d' Arta tengudes sots alou i directa senyoria de N' Antoni Vives i sa muller, fent-se a dit efecte crida pública a so de trompeta.

Arta.

En bernal de lupia caualler conseller etc. Alamat lo batle de Arta o asson (etc.) saluts e dileccio. Per part den Anthoni viues e dona Catarina muller sua del vostra batliu habitador es estat dauant nos proposat que en vostra batliu habitauen diuerses persones les quals en la dita uostra jurisdiccio per que poceeyexa algunas propietats o possessions tengudrs sots alou e directa senyoria lur acert de luisma, los quals terratenents e poscehidors de les dites possessions segons han allegat manats que deguan capbreuar segons dauen e son tinguts fer no lian volgut capbreuar aquelles ne fer fe al-

guna de lurs titols ans ha conuengut a ells per la dita raho a nos han racors suplicantnos que sobre les dites coses de justicia prouehir li deguesem, per tant nos per justicia prouehints a vos dehim e manam sots pena de lliures al fisch del senyor Rey aplicadores que en continent que request serets per part dels dits exposants Anthoni viues e dona Caterina muller sua fessats fer crida publica per los lochs acustumats de vostra batliu ab so de trompeta per lo vostro corredor denunciador atot hom e tota persona de qual seuol ley condici o estament sia que tenguan propietats o possessions algunes en uostro batliu e parroquia tengudes sots alou e directa senyoria dels, demunt dits marit e muller o de algun dels que dins tres dies proxims comptadors del dia de la dita crida aauant haian capbreuat o feta fe dels titols que de les dites possessions han en poder del scriua de vostra cort sots pena de deu lliures al fisch del senyor Rey aplicadores, en altre manera lo dit terma passat sera feta execucio en los bens de aquell contra fahent per la dita pena. E aço no mudets si la dita pena deiats asquivar. Dat. en Mallorques a xxxj madij anno Domini MCCCC xxxvij. — Bonifacius.

ARX. HIST. DE MALLORCA. — *Lib. de Lletres Comunes* de 1437, n.º 123, sens foliar.

CXLVII

(1439)

Mana En Bernat de Llupiá Governador de Mallorca, mitjançant crida pública que ninguna persona de qualsevol estament o condició no gos anar ni passar a cavall ni a peu de dia ne de nit per l'heretat de N' Antoni Vives i Despuig, situada en el terme d' Arta, integrada per les possessions i alqueries anomenades *Aubarca, Solor, La Duaya i lo Verger*, si no mostraven haverhi ampriu per anar a la mar o deguda llicencia de llur senyor.

Arta.

En bernat de lupia caualler etc. Alamat lo batle de Arta o asson lochtinent saluts a dilec-

cio. Proposat es stat deuant nos per lo discret en Jacme fe cirurgia procurador den Antoni viues de vostra batliu dient que ell ha vna possessio en lo dit terma de vostra parroquia appellade albarcha la duaya solor e lo verger tots contiguus eun loch qual habita e plantes de diuerses leys e que molts e diuerses habitants del vostra batliu diuen, no tament correccio reyal en gran dan e periudici deles dites possessions passen e fan passatges e entrar enaquelles per scusa de anar amar per pescar e altres coses faent per aquellas camins axi de nits com de dia per diuerses lochs e perzelle plantes de les dites possessions deuoran los orts tanques parets e altres coses, suplicant anos que sobre les dites coses deguessem a ell que tal gran indempnitat prouehis com ells se afferran presents e aperellats si fer ho deuen ne tenguts hi son de dar camp o camins aquells que dar deuen e son tinguts per lochs sufficients any e dan de les dites possessions a coneguda de vos dit batle e jurats de la dita parroquia, per tant instant e requirent lo dit Jacme en lo dit nom auos dehim e manam sots pena de sinquanta lliures al fisch aplicadores que tota hora e quant request sarets per part del dit Jame fe en lo dit nom fassats fer crida publica per los lochs acustumats de vostra batliu que no sia null hom ne nenguna persona de qual seulla ley condició o stament sia no gos anar ni pasar per les dites possessions ne fer cami de nit ne de dia acaval ne apeu ne ab bestiar ne altra manera si donchs no mostraueu hauer hi empriu, sots pena de sexanta sols per cascuna vegada al fisch reyal aplicadores la meytat e la altre meytat al recusador si donchs no ho feian ab voluntat del senyor sino per lo cami designador per uos e per los dits jurats de vostra batliu si designaue donar fent hi de camins de ic a menys dan de les dites possessions, lo qual manam a vos E els dits jurats si cars sera que cami hi haia o camins per anar a mar o per altres lochs que aquells designe o haieu designat dins sis dies en altre manera que daqui auant no hi puxan haver cami o camins fahent justicia als qui dins hi pendran spetxada en tal manera que no conuenga anos hauer recors si la dita pena squiuar. Dat. en Mallorques a x de janer any MCCCC xxxviiiij. — Albertinus locumtenens assessor.

ARX. HIST. DE MALLORCA. — *Lib. de Lletres Comunes* de 1439, n.º 127, sens foliar.

CXLVIII

(1440)

Mort En Jaume Vives i Colell, continuador de la Casa troncal de son llinatge d'Arta, aleshores habitador de Bellver (Manacor) aon següiren visquent repetides generacions de sos descendents, demana la seva viuda i hereva l'honrada dona Francesquina, li sia lliurat el darrer testament del susdit marit seu que autoritza el notari d'Arta el discret Pere Risso.

Arta.

En Bernat de lupia caualler etc. Alamat lo batle de Arta o asson lochtinent saluts e dileccio. Deuant nos es stat exposat querulosament per part de la dona Francesquina muller den Jacme viuas dela parroquia de Manacor quondam, dient que com lo dit Jacme viuas haie fet e fermat son derrer testament en poder del discret en Pere risso notari degent en vostra batliu, lo qual risso es stat moltes e diuerses vaguades raquest degues dar e liurar lo dit testament en forma publica a la dita dona la qual es hereua

del dit Jacme, offerintli pagar e satisfacer tot so que li partangas segons la valua dels bens e la tatxacio delas cortis, la qual cosa lo dit Pere fer ha dilatada en gran dan e preiudici de la dita dona, per la qual raho es stat anos suplicat per part de la dita dona que li deguessem prouehir de les presents, la qual suplicacio com ajusta atanent vos dehim e manam sots pena de lliures al fisch Reyal aplicadores que vistas les presents nanets expresament vos ab les presents manam sots la dita pena al dit Pere risso que dins tres dies proxims haia dat e liurat lo dit testament en forma publica ala dita dona satisfent a ell en son salari e peatge condassent valua dels bens e la tatxacio de les dites cortis, en altre manera per nos li sera procehit per justicia. E asso no mudets com la dita dona protesca contra lo dit Pere de tots dans masons e dampnatges, Dat. en Mailorques a sisde abril any MCCCCxxx. — Albertinus locumtens assessor.

ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. de Lletres Comunes* de 1440, n.º 130, sens foliar.

JOSEP RAMIS D' AYREFLOR I SUREDA.

(Continuarà)

CONSTITUCIONS E ORDINACIONS DEL REGNE DE MALLORCA

PROEMI

(CONTINUACIÓ)

*
**

Probablement, és posterior a l'obra d'En Moll una compilació que corre impresa, sense portada, nom de llibre ni d'autor. Té 173 fols, sense numerar i, pel contingut, podria retolar-se així: *Ordinacions i Pragmàtiques*. Comença amb el catàleg dels Reis mallorquins i espanyols fins a l'any 1700, el qual omple els dos primers fols. Aquesta circumstància me feu sospitar si podria ésser el treball encomanat a Dameto i Terrassa. Emperò, no he trobat cap

document en què estrebar-me. Potser, també, alguna de les recopilacions portades a terme per les diverses comissions nomenades, com hem vist, per espai de més d'una centúria sense immediats resultats. Deixant aquesta qüestió de banda i dins el terror de la probabilitat encara, direm que N'Abelló i San Pere foren els llocs preferits per l'autor anònim de les presents ordinacions i que, gairebé tots els materials que les forneixen, són breus. Citem-ne les principals matèries: Dels salaris assenyalats al Lloctinent i Assessor quan se han d'ocupar en les divisions

de baronies i capdelies; sobre que els notaris de les Corts depoin personalment; que no procurin ni advoquin en llurs Corts: que els jutges delegats fallin amb consell dels prohoms; que els patrons puguin prendre i detenir els malfactors atrobats en llurs naus, i la obligació de posar-los en mans de l'Ordinari, de qui dependiran en raó del crim, essent-los vedat de castigar amb mutilació de membres o amb qualsevol altre càstig; que's fassa mercè d'un pitxer d'argent el dia de Pasqua pel vencedor en el joc de bal·lesta; que els administradors de la Universitat donin compte dins un mes i paguin dins els dos següents a la aprovació llur, contràriament facin interessos; que els compradors dels delmes del Rei i dels drets de la Universitat sien trets del Regne, si al ésser executats, al·legassen corona; que les qüestions de fites dels homens de la ciutat, camins, amprius, servituts, aigües es resolín pel batlle de la Universitat on exiren les qüestions; que els juristes intervenguin en la resolució de les causes en qualitat de prohoms; el «*privilegi perpetual que tots officis, jurisdiccionalis o altres, e totes scrivanies e beneficis pertanyents a collatio... sien e hajen a ésser donats a homens naturals o continuos domiciliats en Mallorca, e que per altres los dits officis ne beneficis no puschen ésser obtenguts ne possehits*». Que nigu pugui ésser citat, personalment, fora del Regne; «*que tots los beneficis del Bisbat se hajen per la sua Santedat a donar a persones, qui sien naturals del dit Regne e no a altres; que son francs de luisme els qui obren, cayten o edifiquen llurs albercs puis axi la Ciutat sen embaliria e no romandria axi desperansada e letge de veure*», disposició que's donà després del «diluvi» al començ de la XV centúria; veda's al qui no és mestre en medicina o graduat en estudi general que no presumeixi «*donar alguna purga, decocció comuna feta amb violes, prunes, panses o coses equivalents, ultra que no gos signar en algun cas físcal sens concell o licencia de algun dels practicants desus dits, de administrar algun axerop, més auant de julep rosat o violat, ne algun gragarisme agut e instisiu, ne algun crestiri fort o agut mes auant de crestiri comu...*»; que els metges visitin de franc als malalts pobres i que els transgressors sien jutjats pel Governador amb el consell de dos mestres en medicina, simplement, de pla, sens figura de jui. Al fol 28 s'insereix una provisió de Ferran de 27 març de 1511 en la què concedeix als seus regnícoles el comerciar amb les terres africanes, ço és, els Regnes de Tunis, Alger, Trípol i Bu-

gia, conquistats i amb les que ho seran més avant, fent de passada la següent declaració, en la que sembla refermar la unitat de raça amb els conqueridors de Mallorca. Diu: «*E com los Poblats en la nostre illa e Regne de Mallorques, per franqueses del dit Regne per los antipassats Reys predecessors nostres atorgades y per Nos confirmades, sen alegren de totes les fevors y perrogativas atorgades al nostre Principat de Cataluña, y amb les constitucions, y Capítols de Cort de Cataluña se gouernen y viuen, y son reputats per Catalans...*» (1) Cal notar que l'afirmació de la catalanitat de Mallorca en el tom que tenc a la vista, resta subratllada amb tinta. ¿Qui degué ésser el lector del XVIIIe segle, el qual, en un moment de franca emotivitat racial, no dubtava d'afirmar públicament la veritat que els mallorquins formam part de la gran família catalana?

Al fol 31 copia la carta de franquesa del Conqueridor en el text llatí, treta del llibre de San Pere. Segueix un privilegi d'Alfons «*contenent molts caps*» entre els quals és de notar el de la Gabella de la sal, que sia ajustada a la clavaria i administració major de la consignació; el que la senyora regina i els oficials del Sacre Consell jurin servir les franqueses, privilegis i bons usos del Regne «*ço que fins assi no ses pogut obtenir*»; que els magnats, per raó de llurs baronies, cavalleries i feus, per custòdia del Regne, tenguin cert nombre de cavalls armats propis, i que a la festa de Sant Silvestre i Santa Coloma, acompanyin l' standart reial. Confirma's el privilegi, en virtut del qual els Jurats poden manar al Governador de ajustar Consell de franquesa per determinar si ell obra o no conforme les llibertats de la terra, estojant pel Rei la resolució definitiva. Amb tot, els Governadors deseixint-se de les ordres reials, havien

(1) Si no bastas el present document entre molts per provar la catalanitat de Mallorca i dels seus habitants, tot seguit transcrivim aquesta declaració reial, de dos segles abans:

Emes com los Mallorquins, e poblats en aquella Illa sien Catalans naturals, e aquell Regne sia dit part de Catalunya, e en altre temps en Corts generals sien hauts e reputats per Catalans, vos placia per remoure dubte sien hauts per naturals Catalans es puxen alegrar axi com aindubitats Catalans de officis e beneficis del vostre principat de Catalunya e hagen aentreuenir en Corts als Catalans celebredores, es hagen alegrar e observar les constitucions generals de Catalunya priuilegis e usatges dela Ciutat de Barchelona, Plaume. (Llibre de San Pere fol. 162 v; Arxiu Historic del Regne de Mallorca).

prés aquest afer pel seu compte, en evident perjudici de les franqueses. Si Ferran manava al Procurador reial la capbreuació de totes les cavalleries, feus, egres, censos, rèdits, possessions, cases, camps, vinyes i qualsevol altres coses tengudes sots feu i directa senyoria de la reial majestat, aquest manament, a la pràctica era damnós als interessos dels habitants de Mallorca i ensems als reials a causa de les eviccions i possessions vicioses d'una mateixa cosa, i també donava lloc a moltes qüestions. Per tal d'obviar-les, el Canonge Genovard i el notari Seguí eren tramesos en missatgeria a S. M., els quals, tot confiats en la «innata clemencia», després de besar-li «ses Reals Mans e Peus» li ofrenaven uns nous capítols de capbreuació (p. 43-8) Segueixen els privilegis afranquint als Mallorquins, Menorquins, i Eivissencs en totes les terres catalanes; que hagui una o més quarteres prop dels obradors de Bernat de Cardona, vers la part oriental, per mesurar (abril 1247); que la llenya, canyes, palla, draps de lli, lli i cotó filat sia venut tots els dissabtes a la plaça de Sant Andreu; retorna's als Jurats el dret de nomenar talaiers; la promesa formal d'Alfons que «*per negun temps no repertinem lo Regne e la illa de Mallorca del Regne e de la señoria, e de la Corona Derago e de Catalunva, ans volem e atorgam que sia tots temps un en lo Regne e ab la Señoria, e Corona Darago e de Catalunya, sens algun mitja*» (oct. 1286); sobre l'aigua de la Granja i de Canet; les ordinacions sobre Clavaris de la Universitat i administració de justícia criminal (set. 1499), i les que toquen al quint del vi i del segell; el contracte sant de 1405. Venen après una sèrie de fórmules de jurament per les persones que obtenien els oficis en el regiment del Regne; Virrei, Jurats, Clavaris, Regent, Oidor de la Audiència, Veguer i Assessors, Advocat i Síndic, Tauler i comprovador de Taula, Bollandors, Contadors, Assistents de Clavaris, Mestre d'Aguayta, Sequier, Mostessaf, Morbers (etc). S'insereix una pragmàtica de Carles (30 abril 1697) contra l'abús de cobrar interessos al vint per cent, i la sentència arbitral del Rei sobre la qüestió haguda entre pagesos i ciutadans, tocant al pagament de dos i tres per satisfer les despeses comunes pel bé del Regne de Mallorca, i un altre document en que es mana que els executadors no fossen torbats en llurs oficis. Segueix la «*Fragmatica Real sobre el tratamiento, y cortesias que se ha de tener generalmente con todos los subditos de su Magestad*» (4 fols) publicada per

Alonso de Cardona, senyor de la Vila i Baronia del Castell nou i gentil home «de la boca de sa Magestad» el mes de novembre de 1638

Amb un escut de Mallorca, entremig de dos gerros per capsalera, dona començ la «*Determinació del Gran y General Consell de la Universitat, Ciutat y Regne de Mallorca, tinguda després de la trista y dolorosa mort de la Magestad del Rey nostre Señor Don Carlos segon, que goze de gloria*» en 10 fols. Amb la mateixa composició ornamental comença el «*Paper autentich tret de lo Archiu de Barcelona per les dependencias de entrar en Corts...*» Es tracta d'una recopilació en 15 fols i una fulla solta, de documents tocants a la citació i assistència dels mallorquins a les Corts de 1363, 76, 83, i altres, trets de l'arxiu de Barcelona, i imprès en 1697, sota el títol esmentat. En aquest paper hi apareix senyalat l'ordre de llocs i persones, assistents a les Corts de 1363, per tal de cercar els mitjans més adients contra la conducta superbiosa del rei de Castella, el qual amenaçava la terra catalana.

Hem tengut també l'avinentesa de fullejar una nova compilació, en plec esparros, que conté, en nombre de quaranta quatre, reials privilegis, cèdules i altres documents fins al regnat de Felip V. No porta peu d'impremta, rétol, nom de compilador ni dada de impressió, i que suposam s'estamparia a Mallorca a la XVIII^{na} centúria. Anotarem aquí els Breus d'Innocenci IV (30 abril 1249) i la cèdula del Rei Martí (25 nov. 1406) manant des de València que n'igú no fos citat fora la illa per cap tribunal. Els privilegis de Jaume II (12 set. 1276) sobre bens enfitèutics; d'Anfós III, que sien nul·les les disposicions contra les llibertats i franqueses del Regne (28 oct. 1286); de Jaume III (Artà 19 oct. 1336) que no sien apel·lades les sentències de l'exequidor; de Pere IV (Zaragoza 15 juny 1366) sobre cria cavallar; que no sien observats els capítols contra franqueses (23 i 24 maig 1379); id de Joan I sobre el mateix (Barcelona 12 set. 1390); d'Anfós V (11 agost 1430) que cap mallorquí no sia açotat; de Joan II, sobre fusió de hospitals (Fraga 20 set. 1460); id. sobre bens obligats a mandes pies (2 maig 1471); pragmàtica de Felip III (12 juliol 1614) sobre règim i administració de la Ciutat. Reials ordres de Felip IV sobre morberia; que el comprador laic no pag el dret als exents sinó a la Universitat i es deroguen per quatre anys les franqueses per bé dels interessos de la mateixa. La Reial

carta de l'Arxiduc Carles III als Jurats donant-los les gràcies per llur fidelitat; Reial Cèdula suprimint el dret del *forester* sobre les mercaderies; les declaracions de la Sagrada Congregació respecte als salaris del Tribunal eclesiàstic i administració de mandes pies; absolució d'entredit llançat pel Vicari General de Mallorca contra el Virrei, Audiència i Jurats; satisfacció de l'Advocat Josep Bassa al paper de l'Estat eclesiàstic per no voler aquest contribuir a les despeses del Regne; del mateix contra certs oficials de la Inquisició que al·legaven franquesa; del mateix sobre el dret dels acreedors de *anap* a cobrar les vendes; del mateix sobre el plet de la Universitat amb els oficis de pelaires, tixadors i altres, concernent al dret de segell i bolla de draps; la petició dels síndics forans a S. M., per tal que no's prenguen les cavalcadures i guardes als deutors; decret del Virrei (1667) sobre salaris d'oficials de la Universitat i altres despeses (etc).

* * *

Arribava el dia 24 agost 1701, i encara restava incontestada la consulta sobre la vigència total o condicionada de les llibertats del Regne. L'interrogant, que al marge d'aquesta qüestió posava Felip II no s'era esvanit, si bé podem creure que *in pectore* estava resolta d'estona.

Els fets de Villalar, del Justicia d'Aragó, per no citar-ne d'altres, eren prou eloqüents per no encobeir cap optimisme. El Virrei de Mallorca rebia poder de S. M. per prendre possessió del Regre en nom seu, però amb la restricció secular. El Jurat Militar Gabriel Fuster s'apressava a denunciar-la amb santa gosadia «*El qual (el poder) vé en se diguda forma, conforme V. S.^{ria} se pora certificar en vista de aquell, y attendre a son contingut. En el qual havem observat conforme V. S.^{ria} tambe metex observara que el poder de Furar los Privilegis, Franquesas, bons usos y custums del Regne ve amb la clausula o limitacio de aquells qui stan en us y obseruancia. En orde del qual se deu noticiar a V. S.^{ria} que en semblans actes immediats, com es en la Coronacio del Senyor Rey Don Carles Segon vingue lo dit poder abla matexa clausula en la qual no feu reparo el Gran y General Consell. I diuse que fonch lo matex en la Coronacio del Serenissim Señor Rey Phelip tercer, tots de gloriosa memoria, que de prompta no se han pogut veurer estos dos actes per no trobarse en ningun registre dela casa dela Uniuersitat perolo*

*que trobam en los llibres del Archiu dela Uniuersitat es que en las coronacions del Señor Rey Don Fernando el Catholich y del Inuictissim Señor Emperador Carlos Quint foren jurats los Priuilegis, franquesas y bons usos y costums del Regne sens ninguna limitacio sino llisament. I despres entrant a Reynar el Serentssim Señor Rey Don Phelip Segon mana otorgar semblant poder que el present a Don Joan de Cardona embiat a est Regne per effecte de pendre semblant possessio y prestar semblant jurament de observancia dels Priuilegis, y el dit poder tembe vingue ab la dita clausula limitative en la qual repera el Gran y General Consell y delibera als 31 de Janer 1564 embiar sindich extreordinari que fonch Mossen Pau Moix Donzell per effecte de suplicar a se Magestad fos servit de conformarse en la formalidad observada per los Serenissims Señors Reys los gloriosos progenitors, qui en semblans actes no posaren la dita clausula limitative y dit Phelip Segon a instancias y suplicas de dit Embexador y en atencio a los actes antecedents fonch servit manar declarar que sens ninguna distincio se tinguessen per confirmats tots los Privilegis, franquesas y bons usos del Regne fins y tant que mes plenament se fos vist el negoci en el Sacro Supremo y Real Consell de Arago». Aiximateix s'acordava donar possessió d'aquest Regne al Illm. Sr D. Francesc Miquel del Pueyo, Virrei i Capità General, poder havent de S. M. i «*respecte dela distincio que fa dels Priuilegis, franquesas y bons usos entre los que estan en us y no us, que per medi del agent ordinari resident en Madrid se fassen les instancias que apperexer an convenientes*».*

Després, tot considerant que en els negocis, particularment tocants al Govern polític i econòmic del Regne, dependents del Sacre Suprem i Reial Consell d'Aragó, en moltes ocasions no s'havia presa la resolució més convenient i utilosa per faltar en dit Consell les suficients notícies dels Reials Privilegis, bons usos i laudables costums per les què sempre es estat governada nostra terra, per mor de no tenir-li Conseller regnicola amb vot i intervenció en dits negocis, se demanava que Mallorca, el mateix que els altres regnes de la Corona d'Aragó, hi fos representada. Carles II havia nomenat Conseller de Capa i Espasa Supernumerari o temporal en el Consell d'Aragó al Noble D. Francesc Truyols, càrrec que exercí amb profit de la seva Pàtria i confiança de la Ciutat, i que hagué de deixar, amb gran perjui dels seus compatriotes, quan Felip IV l'abolí.

En tant, declarava's la guerra de successió i Mallorca prenia el partit de l'Arxiduc Carles. ¿Quin fou el motiu de semblant determinació? Possiblement l'amor entranyable a les seves llibertats, que veia en perill cert sota la dinastia borbònica. La salvació integral de les franquesses i privilegis és l'angoixa suprema que ablama el cor dels Jurats, l'anhel que batega en totes les deliberacions. Quan el Gran i General Consell delegà Joan Sureda i Fr. Nicolau Cotoner per assistir a la convenció de Hospitalet (Barcelona) per tal de discorre sobre el que era més convenient al benefici i utilitat del Regne, la principal instrucció que rebien era la *«ae instar, solicitar y procurar la manutencion, continuacion, goze y permanencia de todos y cualesquiera Privilegios, usos, costumbres, libertades, franquezas y exempciones concedidos, permitidos y otorgados a dicho Reyno y sus Particulares por los Señores Reyes desde el Invictissimo Sr. Rey Don Jayme de Aragon el Conquistador...»* (18 juliol 1713). Dos dies després, els Jurats i molts de patriotes mallorquins *«segurament ja mes inquietes de lo que volia Rubi per la sort de llurs llibertats»* acompanyaven Cotoner fins al moll, on s'embarcava en la fragata armada «La Ciparota». I una volta arribat a Barcelona el missatger sabia, amb no poca sorpresa, que la lluita començava, i que Sureda, tot poruc, trobava's aleshores a Menorca. En aquests moments de confusió, Cotoner encara tenia serenitat per demanar als Jurats noves instruccions i de si era necessari l'estatge seu a Catalunya *«per manteniment de tots los Privilegis, libertats y exempcions de aquest Regne y sos particulars, que es la comisió que en nom de V. S. sem dona»*. I la contesta és en el sentit que no's mogui si això li ha de donar avinentesa *«de poderse executar algunas diligencias per conseguir en son cas la manutencio y conservacio dels Privilegis»*. Mentres tant, debatia's per les armes materials, i no de la raó, el dret de regir l'Estat espanyol. Mallorca hi jugava la seva carta a favor de l'Arxiduc, o més ben dit, per les seves llibertats, secularment amenaçades. La perdé en el terreny militar i diplomàtic, puis en la tercera clàusula de la capitulació de 2 de juliol de 1715 clamava, amb prec de vençuda, la conservació dels privilegis, el qual desoïa ufanament Asfeld, emperò, seguint la tàctica de la fal·làcia, a la que ja estaven acostumats els nostres Jurats d'estona, prometia recomenar-lo a S. M. L'endemà dematí les tropes de Felip V s'ensenyorien de les

portes del Moll i de Jesús, dels castells de Bellver i Sant Carles. El General d'Asfeld, des del quarter general, establert a s'on Forteza, feia camí amb gest triomfal vers la porta de Jesús, i ací En Net, Jurat en Cap, posava en les seves mans les claus de la ciutat i, tot seguit, dreta via, anaven tots a la Seu i feien estremir les voltes amb el cant del *Te-Deum*. Al capvespre celebrava's la processó del Corpus. Els Jurats i el Gran i General Consell creien, infantívolment, que la constitució política del Regne no havia de temer, des del moment que romanién ells encara als seus llocs. ¡Vana quimera! L'Audiència i el Comandant General, emperò, prest començaven a prendre les atribucions econòmico-gubernatives, i també no's torbaren a comprendre els bons Jurats que no eren tals sinó interinament, fins al 5 agost 1718, en que finia el temps reglamentari assignat a llurs càrrecs, els quals s'extinguien automàticament. Regia ja el decret de Nova Planta, i amb ell els regidors flamants vengueren a substituir llurs immediats predecessors. El sistema unitarista consumava la seva obra. Portugal, més sortada, a temps podia esquivar definitives imposicions de llengua i de règim, que, malgrat tot, patí durant seixanta anys (1580-1640), època que Cordeiro qualificava de novell «Captiveri de Babilònia».

«El regim que acabava d'extinguir el decret de Nova Planta, s'exclama amb molta raó Samper i Miquel, l'havia creat Jaume el Conqueridor amb el decret de nones 7 de juliol de 1249: «Quod habeant VI juratos». Visqué, doncs, quatre-cents seixanta nou anys. El regim creat per Felip V no pogué viurer-ne ni cent!» L'Estat català finia, però restava viva la llengua que és l'ànima del poble. El consell de Lluís XIV al seu net, que respectàs les llibertats de la Illa era desoït. La Junta secreta que, des de 12 de juny de 1715, funcionava sota la presidència de Felip Antoni Gil Taboada, i que resolía molts assumptes, no gosava contradir el desig reial *«de dar una fija Regla de Leyes y observacion de ellas a los tres Reynos de Aragon, Valencia y Cathaluña ya sean las de Castilla u otras para quitar la confusion que aora se padece»*. ¡Oh mesquinet! En un mot felicitós-confusió-condensaves l'alligonadora experiència recollida després de tres segles justs d'intrusisme forçat en el govern de nostra terra; l'obra impotent i negativa duita a terme, amb perdua d'un temps preciós, robat a altres activitats més profitoses, pels defensors entestats d'una burocràcia centralista i nive-

lladora. La resistència agosarada del nostre poble i dels seus caps, els Jurats, contra les imposicions de fora bé demostrava que no fou un fet moral l'unitat política, que tant exalçen els textos escolars, sinó ben fallida la pretensió dels Reis, que volgueren enlairar-la a norma suprema de govern. La diversitat racial entre la gent catalana i l'espanyola apareix ben fonda a través de nostres cròniques i dels escriptors. Veiau el que deia Quevedo, l'escriptor tan amoixat de Felip IV, i del Comte Duc d'Olivares; «*Son los catalanes aborto monstruo de la política Libres con su señor; por esto el Conde de Barcelona no es dignidad, sino vocablo y voz desnuda.... Sus embajadas a su gobernador cada hora no tratan sino de advertirle que no puede ordenar ni mandar ni hacer nada, anegándolo en privilegios. Esta gente, de natural tan contagiosa; esta provincia apesada con esta gente; este laberinto de privilegios, este caos de fueros que llaman Condado...*»

Les despulles del bufó reial degueren reposar més a pler quan la nova constitució vengué a realitzar el seu ideal, que era el de la gent ponentina aplanant el camí, abatent els furs, destruint l'harmonia en la diversitat, que Déu creà a la península ibèrica.

El notari mallorquí del segle XVIIIe, Antoni Mir, recollia en un tom en fol els privilegis i franquesses concedits als habitants de Mallorca, des de Jaume I, fins a Felip V; el mateix feia el dominicà pollensí, Fr. Domingo Campomar, reduïda, però, la seva tasca als dels segles XIII i XIV. Cal notar, de passada, el «*Catalogo de todos los Gobernadores y Virreyes que ha habido en la isla de Mallorca... I del Gobierno que tuvo dicha isla desde sus primeros fundadores hasta que se puso debajo del dominio de los Reyes de España, por Jose de Castelví, Marques de Villatorcas y Capitan General del Reino de Mallorca*» i una «*Historia civil de la isla de Mallorca... de D. Juan Perez Villamil, Fiscal de la Real Audiencia de la misma.*»

Així arribam a la centúria XIX. A les planes venerables del nostre BOLLETÍ, (Tom V, pag. 43, 409, i tom VI, pag. 9, 142) l'enyorat i infadigable company Estanislau Aguiló, publicava les franquesses i privilegis del Regne concedits per Jaume I, el darrer dels quals era de 3 agost 1274, amb dos apèndixs, als que seguien, en el tom VII, les llibertats atorgades per Jaume II. Del mateix autor i lloc és la «*Coleccion de Leyes Suntuarias, decretadas por las autoridades superiores del antiguo Reino de Mallorca, desde 1384*

a 1790.... Palma. Imp. de Felipe Guasp. 1889, treball del qual se'n feu un tiratge apart de 50 exemplars.

Aquesta tasca meritòria iniciada per Aguiló al «*Bolletí*» d'exhumar els documents reials per regnats, fou continuada amb el de Jaume III a la majoria d'edat, passant el del rei Sanç. S'encarregava d'aquest treball el nostre consoci i degà dels arqueòlegs Pere A. Sanxo a la pag. 33 del tom XI. El primer privilegi que hi apareix data d'octubre de 1330 i locupleta aquesta interessant col·lecció diplomàtica una addenda al tom XIII (pag. 17) amb dos apèndixs, registradors dels privilegis concedits al Regne per reis forasters, i una lletra d'assegurança d'Alfons XI. L'amic Sanxo tengué l'encert de fer-ne tiratge apart amb el títol: «*Antichs privilegis y franquesses del regne. Regnat de Jaume III (majoria d'edat). Publicats en el Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana amb motiu de la traslació de ses Reals despulles desde la Seu de Valencia a la de Mallorca els dies 17 y 18 de mars de 1905. Per Pere A. Sanxo y Vicens (del Cos d'Arxiviers Bibliotecaris y Arqueòlegs) Ciutat de Mallorca. Estampa d'En Felip Guasp—1911*»—50 pàgines.

Quadrado, també, per la seva part prestava un servei immillorable als investigadors i, singularment, als futurs compiladors del dret nostrat, del que en presentava un resum, i un breu examen dels codis on aquell és encara estojat, en els dos quaderns, intitolats «*Privilegios y franquezas de Mallorca, cédulas, capitulos, estatutos, ordenes y pragmaticas otorgadas por los Reyes de Mallorca, de Aragon y de España desde el siglo XIII hasta fin del XVII y triplemente catalogadas y extractadas por orden de registros, datas y materias con un apendice de Bulas pontificias y otros documentos compilados por Don Jose Maria Quadrado. 1894—(I—XXII—26—160). Privilegios y franquezas de Mallorca. Segundo cuaderno. Palma de Mallorca, Escuela - Tipografica Provincial 1896, (pag. 161—320). Sembla que l'obra restà inacabada.*

Seguint l'ordre cronològic servat en aquesta recensió des del començ, toca el torn ara al nostre modest aplec de «*Constitucions e Ordinacions del Regne de Mallorca*» integrat per vint-i-tres documents, pertanyents als segles XIII, XIV i XV, trets de l'Arxiu del Regne de Mallorca, inèdits tots, llevat la carta-poble de Jaume I, la qual vaig creure no devia mancar-hi. Cap com ella podria dignament anar davant aquesta

col·lecció, com a gonfaloner de majestat augusta. Mai no divulgarem abastament la coneixença d'aquest monument venerable de nostra racia litat. Ell posava els fonaments de la legislació nostrada, i feia patents per primera volta les idees reformadores del gran Rei sens contrast. Els capítols, clars i concisos, ques'hi llegeixen, si bé presenten la legislació valenciana, s'adomden lliurament a les necessitats del temps i de la terra. Estableixen el corrent necessari d'immigració cap a Mallorca de gent catalana, atreta per la maina de llibertats promeses, i en franqueix l'autoritat reial, subjecte per traves feudals a Catalunya. Per tal d'anorrear el feudalisme ací matant-ne tota llavor, vedava's l'acumulació d'immobles en mans de privilegiats, i minvava llur donació a favor de la noblesa i clerecia. S'acabava amb les ordàlies, i amb la lluita judiciària, contra la qual es veié impotent Sant Lluís de França i el mateix Conqueridor a Catalunya. S'establia que els ciutadans, abans de apel·lar a la justícia, poguessen ajustar llurs afers civils o criminals davant els *prohoms*. Mercès a aquesta carta, romangué afavorida la petita propietat, franc el comerç, humanitzats els costums, afermat l'esperit de tolerància amb els sarraïns i jueus, separades les atribucions dels tribunals laic i eclesiàstic. Segueixen a la carta-poble una reial cèdula de Jaume I. (*Cèdules Reials*) manant que la moneda corrent a Mallorca sia el reial valencià, i uns capítols de 1309 (*Extraord. Suplicacions*) en els què s'estatueix la qualitat de persones i coses gravades amb l'impost del monedatge. Els immediats capítols *Extraordinari Suplicacions*) del mateix any resolen les qüestions entre Jurats i oficials de les Cúries, referents als honoraris de llurs treballs. No són menys interessants les disposicions reials (*Cèdules Reials*) de 1315 pel règim interior de la *secha* de Mallorca, a través de les quals l'enginy subtil hi pot reconstruir la vida de treball en aquella casa prestigiosa, on s'encunyava nostra moneda. Són anotats una partida de detalls ben vius i curiosos sobre la compra de matèries, mitjans per comprovar llur bondat i pes, i les penes imposades als obrers avalotadors. Les ordinations, (*Extraord. Suplicacions*) un poc rudimentàries, de la taula de canvis de 1329 ressusciten tot un passat esplendorós de nostra història comercial. Les propsegüents, regularitzen (*Extraord. Suplic*) la venda de blat a la part forana, el funcionament intern de la casa de bans (1353), ultra les atribucions civils del Veguer a les parròquies

de fora, (*Cèdules Reials*) les informacions del Governador al Rei en les causes criminals, i la privació imposada als coronats de no portar armes i la fermetat de les delegacions fetes pels Governadors en els jutges tocant als fets d'apel·lacions. Devora aquests documents, de caient polític-administratiu, hi tenen lloc: la determinació del rei En Pere de 1373 (*Cèdules*) abaixant el nombre de Consellers a cent i, alhora, unes rúbriques d'ordinacions reials del mateix any, (*Cèdules*) resum probable de les que foren publicades el 3 de gener, i també unes instruccions que, a guisa de clàusules testamentàries dictades *ad cautelam* per l'experiència previsor, trametien els Jurats de la XIV centúria als succedors, per tal d'assegurar-los l'encert en el govern i apartar-los, de bona hora, d'alguns perills amenaçadors. És altament important el document (*Pregons*) de 1390 mitjançant el qual el Governador Çagarriga senyalava saludables modificacions a l'exercici delicadíssim, encomanat als notaris i procuradors, però que deixaven nafrats no pocs interessos particulars, provocant aferrissada impugnació. Són memorables, per bé que amb finalitat més vària, les provisions d'Abella (*Pregons*) perseguidores del frau i de l'abús en la venda de draps, incultura agrícola, deshabitació de cases per mor dels censals, empobriment dels mercaders en perjui de la dot de llurs mullers, comerç il·legal de forment, perllongament maliciós de plets en la Cúria, vexacions dels procuradors, fiscals, i demés.

Després de lluitar arduament amb dos codis: el de *Corts Generals*, bona part inservible ja per l'acció destructora de la tinta, que foradà molts de fols deixant-los gairebé il·legibles, i el d'Abelló, ben deficient en la redacció i escriptura, a la fi he pogut encabir en aquest volum un trellat de la que al seu temps s'anomenà la *santa Pragmàtica* d'Huc d'Anglesola, datada l'any 1398. La transcendència del document bé mereixia's, al meu compte, l'esforç, realment esbraonador, que suposa donar-lo a l'estampa sencer, puix creia que els estudiosos ja no podien aconhortar-se amb l'extracte que els oferia En Quadrado. Bé s'ho valia tot aquesta valuosa peça diplomàtica, tan necessària per l'estudi del govern de Mallorca a l'edat medieval. Més fàcil i no tan treballosa fou per a mi la transcripció del *Regiment de Concòrdia*, de 1440, (*Gran i General Consell*) estatuts un i altre que regiren la illa durant la XVe centúria i

que restaven gairebé inèdits. El lector agrairà, igualment, trobar açí el document encapçalat amb el títol suggestiu d'«*Art Mercantil*» (*Pregons*) on resten consignats els drets de nostra aduana, i la recensió de les mercaderies, objecte principal de tràfec, els de noliejament de vaixells, i els de tares. Ell, sens gens de treball, fa reviure el moviment comercial a la nostra terra, en temps més venturosos, quan s'expandia fins als recons llunyans de les parts orientals, on anaven els nostres mercaders i d'on venien carregats de robes, esclaus i vitualles

Les disposicions (*Extraord. Suplic.*) sobre el conreu de gorts i restobles, i les dels delmers són les primeres que he trobat sobre la reglamentació del treball al camp. No dubt que els sociòlegs n'han de prendre bona nota. Són altament curioses, perquè alsen una punta del vel que tapa el viure d'aquella societat, ja esvanida, les que endreçen l'ofici de barbers, (*Pregons*) i normalitzen la policia al call jueu. (*Suplic. Extr.*)

Tan de bo que en aquesta modesta aportació documental, bé l'historiador, bé l'nyorat autor de nostra futura història juridico-política de Mallorca hi trobin profitos s materials així de dret administratiu, penal i processal, com de dret civil.

APÈNDIX

A). Sumari e repertori deles franchises e priuilegis del Regne de Mallorca.

Sententia es de Homero poeta grech les coses poques preualer algunes vegades a les maiors y los cossors de statura baxa esser mes preciosos que no los altres la qual Publio Papiño Stacio ha ensos llibres ymitada: y aquella se pot be acomodar ala present obra encara que sia pocha conte en una coadunancia les libertats franchises e priuilegis als pobladors dela ylla atorgades les quals ab tants treballs e infinides pecunies scampant la sanch los passats nostres dels gloriosos Reys de fama immortal han aconseguides que es cosa inextimable. E ignorar lo principal fonament de nostres libertats me-

ritament seriem dignes de no poqua reprehencio.

De hon per mi es estat servat un orde perlo qual cada hu qui de aquelles se volra ajudar facillimament atenya la fi de son desig per esser stades per mon poder notades ab tanta diligencia que no es mínima cosa per aquelles disposar che als legints sens dificultat alguna promptament no se offera. Etenint aquelles com abans feyem era posehir un tresor amagat del qual occorren una urgentíssima necessitat com algunes vegades he vist al Regne e habitants de aquell occorren nons podiem de aquelles ajudar de hon cessaua la causa esi per lo qual ab tants treballs e despesa com dit es se son haudes e obteses E lo que maior incomoditat aportaua hauer ne obmeses moltes sens esser continuades en los llibres dela Uniuersitat deles quals james noticia alguna sen hauia haguda de hon era digna cosa per tanta Culpa e necligencia de aquelles encara quem fossem posehidors nons poguessem ajudar com per culpa nostra erem fets merexedors sostinguessem la pena per los poetes de Tantalo fingida de la qual som estats preseruats per sort esser estades elegides les Magnificencies de vosaltres Mossen Carles des bach mossen Bernat Cotoner: mossen Ramon de Moya: mossen Nicholau oliua: mossen Antoni Marti: e mossen Antoni forns lany present Jurats protectors e tals magistrats de la patria che per esser tant inclinats en defensio deles libertats e franchises nostres e per la utilitat dela republica so stat induhit yo theseu valenti doctor en leys aduocat dela casa en pendre lo treball en dirigir la present obra en la qual Nantoni Miquel morro notari es scriua dela dita uniuersitat ha entreuengut e no poch treballs sostinguts. Jatsia fossen stats molts qui millor de mi la hagueren ordenada. Vosaltres donchs magnífichs S.^{ors} la pendreu no contemnent aquella encara que sia pocha empero ampla per util e benifici dela patria. Ne puch veure que mes comodament se puga dirigir a altre che atals magistrats al officí dels quals mes principalment se sguarda defensar les dites libertats e franchises que no alguna altre cosa. E axi com la fi de medecina es sanitat axi la defensio deles franchises se diuhen esser fi del bon stament conseruacio e augment dela patria exhortantuos jatsia a vosaltres matexos veje esser incitats e als successors de tal officí ab animo viril e intrepido qual atals regidors conue aquelles sien defeses per manutencencia deles

quals si necessari sera no duptareu la propria substancia consumir la qual obra iocundament e benigne acceptareu com sia stada dedicada al nom gloria e immortalitat vostra.

B) Parlament de Ferran Valenti

La concorrenca del temps ha aportat e tant conspecte de vostres reuerencies moltes peraules haie agudes per quant ço hu dela orde de aquest gran e general consell del present Regne de Mallorques e fas gracies infinides adeus immortal com per lo present me ha posat en lo loch ahont so, don si aquell no tingues aguera inuestigade e procurade forme posques avostres humanitats e reuerencies perlar e exprimir lo que are en vostre presencie sera exposat. Mes yo assi primerament vull demanar qual es aqueil qui se spera aconsellar a maior e pus arduu negoci e aquell per lo qual nosaltres som assi congregats qual es aquell hi en tall deliberacio no sesforce treuendre e passar los termens de humana consuetut en trobar e elegir lo medi propri edegut a perfeccio dela fi expetida e desigade; qual sera aquell qui en la causa en la qual es posada la fortuna e salut dela sua prosperitat sera negliget etant inbecille enos vodra allunyar lo coltell sobre lo coll posat, es dira de aquell si oblida los fills si nos vol curar de aquella sancta societat coniugal si la patria ha en odi si si matex desempare. Per cert, no vull pensar tanta inhumanitat e ferocitat esser en algu ans vull stimar qual seuulla spontaneament per tals causes demunt nerrades no solament metre los bens a perdicio e royna mes encara la persona atot perill supposar gran e immensa es la causa nosaltres assi maniam, en la qual tota nostra selut penia e es posade, no es de altre sino de nosaltres e per nostra part es decorade e acompenyade de dues regines fidelitat e iusticia les quals si abressarem quant crexera en nosaltres de honor e gloria quant de utilitat e reuerencia no es de poderse explicar en breu temps. No solament sera cosa predicable en los consells dels homens mes encara remunerable per tresors immortals. E perque lo animo de tots no stigua tant sospes narrare en presencia de tots breument per quant ya longament e stesa en vostres sauieses es manifest lo gran e detestable cas per los de barcelona

comes contra llur rey e nostra per aquells no une mes moltes voltes combatut mes e introduhit dins son regne rey strany e are derrera-ment home de nacio tant infesta econtraria anosaltres al qual si la fortuna secundaue en preualer nostra Rey e senyor la qual cose nou vulla deu ne permeta no es stade tant dolorosa la royna de contestinobla quant seria la nostra: donchs posat en tante pressura tal rey e senyor nostra ab tanta mansuetut quant benignament quant humana diu asos pobles e faels vassalls. «Salua me popule meus quoniam venerunt aque usque ad animam meam. Infixus sum in limo proffundi, et non possum substinere, psalmo LXVI» qual es lo cor de tante duresa e atal perlar nos rompe, qual es de tanta crueltat hi atal demande no sie fet piados digues no seria de gran reprehensio e reu de maiestat si periclitant lo princep e podent lo restear algu no ho faya diras e si. E negaras tu ara no ajudantli no caura en tal culpe o hauitant li eno a sufficientie certes en qualseuulla cas tu series inimich de se magestat. Iuxta aquell perlar de Jesus Seluador nostra «qui non est mecum contra me est» peraules son de sent Luch a XI capitols com per sola cogitacio se cometa tal crim lo effecta no es sperat en tal crim. Baste hauer animo contra lo princep o contra la securitat de aquell en termens de mera cogitacio asso totes les leys canten tots los doctes homens afferman donchs concloura e en aquelles en les quals es vist no ajudar ason rey e senyor a sufficiencie, o no ajudar li en res algun senyal es vist mes he sola cogitacio com hi sie lo no ajudar o ferho insufficientment comaquella cose le qual no volen per peraule de mostrar segons en llur pensa la han tingude per actes la demostran. Fa en asso la ley labeo de superlectile en la fi e la ley nutu de la tercio, et C de fidey colibet L et... in capitulo eperlo semblant es aquest tal aaquell hi fuyg dela betalia .. es semblant axi matex aaquell qui sen va del exercit aquell qui permet rey de stragna nacio esser o star en lo Regne de son senyor reu es de magestat tot asso es pro- uat en les leys.... Mira gloriosa sentencia del tullí en lo primer dels officis dihent axi: «Qui autem non defendit nec obsistit si potest iniurie tam est in vicio quam si parentes aut amicos aut patriam deserat» Com sie de gran raho ajudar ason Rey e senyor lo qual es tota la re publica nostra ede tots los subdits com sie cap de aquella e nosaltres siam membres sens lo qual cap no podem exercitar algun offici

eper so nos amonesta nostra Rey e princep ab tals paraules «Nolite vestras voluntates prebere, inobedientes...» Tots donchs deuem insurgir a tante etal admonicio maiorment com sie degude cose prestar tote obediencie al princep esenyor nostra VII. q. i. q. fr ma et abe C. i. «durio rem enim vindictam mediante propheta deum fecisse cognouimus iatopho antiquitatum testante quam pacto expreto sacrificio» deuem donchs tots preperar a tota obediencie atota diligencia per socorrer a tota necessitat, per causa dela qual lo princep e senyor nostra atots los subdits e faels seus subsi i i e ajude e ajustament demana ne aquella pot esser denagade com sie sert e notori aquella demenar per causa dela utilitat publica eperço adespeses del publicu deu esser feta ede aquella nos pot algu scusar.... Aquest tal adiutori no solament sera utilitat dela re publica mes encare sera grandissima honor axi de nostra Rey e senyor com de nosaltres, com la honor del Senyor sie honor del subdit segons es nota de aquella lley restuende C.... e es gran honor del princep com ell es senyor de maiors e millors subdits segons ho vol lo test en la autentica de deffencini en lo versicol «si igitur honor domini»... e asso matex vol aquell gran filosofant aristotil en lo primer de las suas politiques com diu «quanto meliorum subiectorum tanto melio principatus»... Pero en fer tal socorriment paguament o subcidi ason Rey esenyor se deu molt considerar eatendra en dues coses la une en conseruacio dela persona propria de son Rey e senyor dela senyora Reyna muller sue e de llur fill primogenit Senyor sdeuenidor nostra car segons que lo dit senyor procura efa perlos subdits e vassalls propugnant e debellant en custodie e guardie dels bens de cascun particular comunament axi nosaltres deuem e som tinguts naturalment guardar deffendre e procurar tota utilitat et extra en persone del dit senyor Rey nostre segons ya demunt es prouat com sia notoria cosa emanifesta nosaltres no poder be e benauenturadament viura sens la prospera e benauenturade vide del princep, com la vide de aquell es vide nostra segons ya es dit e es pus clara sentencia del tullu corroborade e confirmade per leys eraho scrite.. E per ço diu lo tullu en lo tercer de legibus. «Quod cum legem ferri a me dixi nil aliud intelligi volo quam ipsum Imperatorem sine quo nec domus ulla nec ciuitas nec gens nec hominum uniuersum genus stante nec ipse mundus potest» car axi com ell mateix diu

en lo loch ya alleguat tanta obediencie en la terra dauem prestar axi com si fos deu esi volem contemplar les gents e nacions antiquissimes totes aquelles veuran e han feta e prestade gran rauerencie e obediencie als reys, etal iuatge de Imperi no es estat defferit sino ahomens prudentissims e sapientissims. Mira quanta mansuetut e banignitat de nostro Rey e senyor mira de quanta humanitat e clamencia ha usat e usa en los rabellas assa magestat vert aquells hi ab potencia armade e animo hostil e son moguts contra ell als uns ha perdonat als altres ha remunerats per cambi de punicio als altres ha collocats en son consell ecustodia de persona no es stat algu qui a ell sia tornat e haie lexat ni donat doten singular do diuinal do digne de tal senyor lo do es aquest e cascu meritaue mort e acascu ha donade vide perla qual cose segons diu lo tullu en aquella oracio pro marchio marcello en persone del cesar no es alguna cosa pus propria pus acomodade arressemblar adeu e es donant la vide als homens donchs es fet lo nostra rey e senyor semblant adeu en aquesta cosa e mes auant es fet semblant adeu perdonant aaquells segons feu iesuxrist peniant enla creu.... «ignosce eis quia nesciunt quod faciunt.» E mes es stat encara semblant per tante munificencia e liberalitat exercitade en tots en donar e remunerar de sos bens e jatsia alguns vullan blesmar ereprehendra asso empero la mia sentencia es molt lunny de tal opinio com asso sia molt propria edegude cosa al princep etal cheli dona tota bona perfeccio de esser virtuos. Mira lo que es scrit en lahor de tiberi cesar imperador ço es que hun jorn stant ala cena recordant se que algune cose aquell jorn no hauia donade dix aquella peraula memorable e lohadora digne de esser exemplar atots los reys e senyors. Verament yo he vuy perdut aquest die; posauedonques loglorios princep la perdua del temps en no haver donat. Considera tu are si per lo present nostra Rey e senyor fa asso e es tant muniffich e liberal e fera quant haura cobrades les sues terres e trihunfant stara en la sue dignitat e magestat pensar deuem nosaltres quantes gracies hauem haudes de se magestat e haurem eper tant en collocar e conferir aquest adiutori dauem molt atendre y ya som prouocats per tants benifficis rebuts eper so segons lo tullu saguirem la sentencia de aquell gran filosofant e sia do concellant deure nosaltres ymitar los camins abundosos per natura los quals donan molt mes

que no han rebut axi nosaltres vert nostra Rey e senyor segons vol lo tulli de beneficentia et liberalitate... «Et si cetera seruicia sunt hoc maxime officii est ut quisque maxime operis indigeat ita ei potissimum opitulari quod contra fit aplerisque aquo enim plurimum sperant etiam si ille hiis non egeat tamen ei potissimum....» La altre cosa aque dauem attendra es que tal adiutori sie fet en tal forma e haie tals qualitats coniuents e sie acomodat ungra per avenir ala victoria dels inimichs e rebelles dela magestat reyal car en altre manera seria cosa de strema fatiguacio e seria frustrade cose de gran follia segons vol aquell gran storriograffo salusti en lo iugurti dihent «frustra autem vici neque aliud se fatigando quam odium querere extreme demencie est.» Aquestasentencie es stade rapetide callant lo actor de ella per aquell glorios hieroni en lo prolech dela biblia perla qual cose appar no esser de poca estimacio donchs atesas aquelles dues coses darem rapos ala magestat reyal enosaltres exercitarem lo que som tinguts fer consellant e obrant juxta les coses entre nosaltres mans posades com per asso sien instituides les comunitats perque aconsellant lo princep e cap del Regne com aquesta part consiliativa es vertaderament apropiia part del Regne segons vol lo gran filosofant aristotil en lo VIIe dela sue politicha la qual part en cascun temps es necessaria axi en temps de pau com de guerra la part empero bellica no es necessaria sino en temps de guerra segons vol en lo dit loch ell matex aristotil donchs lo princep e senyor nostra deu star aconsell delas comunitats e uniuersitats de sos regnes e terres eno pas aconsell de singulars acom aquells sien secutos de propries passions asso ha demostrat lo temps qui passat es fins assi aquesta sentencia es de aquell gran cato en la oracio e fa contra catalina elos altres conuidats dient axi: «Neque mirum ubi vos sapatim sibi quisque consilium capitis ubi domi voluptatibus hic pecunie aut gracie seruitis omnia virtutis prima ambitio possidet,» tal consell donchs particular no es sufficient ne comodo per aconseguir la fi de tals negocis donchs deuse procurar consell de tots los Regnes per acabament eperfeccio de aquesta cosa la qual ve en selut o detriment dels dits regnes asso es confirmat per aquesta raho aquella cose agible dela qual la degude econsonant institutio es la maior part emillor de repos eben avenir de tots en comu eper consequent lo contrari es deterior e continua tri-

bulacio deu esser institoyde e manaiade per hauents potestat uniuersal e uniuersalment eno pas per algun particular....»

C) Recopilacio de las franquesas y dret Municipal de Mallorca

Als Mo't Illustres y molt magnifichs senyors Hieronim Pau Puigdorfila donzell, Francesch de Comelles y Jaume Desmas ciutedans militars Miquel Domenge, Jaume Cirerols per lo estament mercantil, Gabriel Bolitxer per lo estament menor, jurats desta Ciutat y Regne.

Certissim es y del tot vertader lo que diu Marco Tullio (molt Illtres. Senyors) que es la Republica sense Leys com lo cos sense anima; perque axi com la anima informant lo cos li dona augment, esser y vida: axi las Leys ordenant la Republica la mantenen, conseruan, y establexen ab justicia; ab justa raho donchs es lo preminent carrech de jurats offici de Pares de la Patria, puis toca a V.^s Mag.^s fer ordinations y statuts ab les quals la Republica se gouerna, que es tenir sa deguda forma y vida, y si entre tots los qui an tingut aquest carrech hi hagut persones qui han merescut dit nom: ninguns empero tant com V.^s mag.^s qui tanta multitud de leys, Priuilegis, Libertats, Franquesas en tant discurs de temps concedides, que estauen sens orde amagades, an procurat ab tant cuydado isquessen a lum y posades en orde, obra verament de treball y profit publich. La qual si be en lo any 1602 se comensa a posar en platica ys feu nominatio de tres doctors Pere Moll, Jordi Çaforteza y Honofre Salua; pero nos posa en effecte fins que en esta prudentissima Juraria se proposa enlo principi della is feu electio per mort del Doctor Honofre Salua del Doctor Pere Juan Canet y auent fetes soles dos iuntas, fonch nostre Senyor seruit aportarsen la anima del dit Doctor Moll per mort del qual fonch nomenat lo Dr Antoni Masquida y los tres ab juntes cotidianes per spay de molts mesos resolgueren unanimes lo que aparegue conuenient ordenar de nou per la bona administratio de justicia, perque ab mes facilitat, y ab manco plets y gastos cada qual puga cobrar y tenir lo que es seu, y treballant despres a posarho tot en orde y reduirho a Llibres y titols Nostre Senyor com confiam ha volgut dar premi al Dr Jordi Forteza desta tan sancta obra,

y de vida tan exemplar; los dos que som restats auem acabada la obra com la de comun parer dels tres auiam resolt y esperam en nostre Senyor ha de redundar della gran be a tot est Regne, a V.^s m.^s nom y fama pera sempre y a Deu nostre Senyor gloria, ell pague en lo Cel a V.^s mag.^s y a tots nos aculla amen. de Abril als 26. 1622.

Molt Ill.^{es} y molt Mag.^s Senyors, De V.^s mag.^s molt affectats seruidors, Lo Dr Misser Pere Juan Canet. Lo Dr Misser Antoni Mesquida Romaguera.

ANTONI PONS.

DESCRIPCION DE LAS MONEDAS

DE LA

R E P U B L I C A R O M A N A

POR

LUIS FERBAL Y CAMPO

821. Denario. Busto de Roma a izquierda con casco con dos penachos con jabalina al hombro y clipeo sobre el que se ve gineete a izquierda: encima creciente, delante X. Reverso. Tres togados en el recinto de los comicios; uno sobre un puente deposita su voto en la urna: el segundo toma el boletín de voto de manos del tercero que está al lado del puente; detrás dos líneas formando barrera y el escabel de los tribunos: PNERVA. V. a. 3.
822. Semis, Triens, Quadrans normales con en el anverso PNE
824. RVA; el semis lleva diosa de pié sobre la proa y el quadrans cierva en el mismo lugar. V. a. 8, 20, 5.
3.º L LIC (inius). Véase familias Aurelia, Cosconia, Poblacia, Pomponia y Porcia.
825. Denario. Busto joven diademado de Apolo a derecha lanzando un haz de flechas: de espaldas vuelto a izquierda. Reverso. Palas con clipeo y lanza en cuadriga al galope a derecha: C LICINVS LF MACER. V. a. 2.
826. As normal sin valor ni ROMA en el reverso proa con soldado de pié con lanza y EXS C-MACER en el reverso y C LICIN LF en el anverso V. a. 20.
5.º P (Licinius) CRASSVS MF. Su denario alude a la censura de un antepasado. Acuñó con autorización del Senado.
827. Denario. Busto diademado con corona de mirto de Venus a derecha SC. Reverso. Caballero romano de frente con coraza, lanza, casco y clipeo a los pies, llevando caballo por la brida: P CRASSVS MF V. a. 4.
6.º P (Licinius) CRASSVS IVN (ianus). Es un miembro de la familia Junia adoptado por un Licinio. Acuñó en África.
828. Aureo y denario. Cabeza barbuda en Terme de Júpiter a derecha debajo cabeza de águila y cetro: METELPIVSS CIPPIMP. Reverso. Silla curul encima cornucopia y balanza: a derecha trompeta, a izquierda

- espiga: CRASSIVN LEG PRO PR. V. a. 800,25.
829. Denario. Genio del Africa con balanzas con la cabeza de león y encima globo: QMETELPIVS SCIPIO IMP G T A. Reverso. Victoria a izquierda con caduceo alado y clipeo: PCRASSIVN LEG PROPR V. a. 25.
830. Denario. Cabeza turrta de Cibeles a derecha entre espiga y caduceo: encima tiara debajo proa: todo en laurea C CRASSIVN LEG PRO PR. Reverso. Trofeo entre lituo y preferículo: METELPIVS SCIPIMP V. a. 25.
- 7.º ALICINIVS NERVA Sus denarios aluden a la derrota de Andrisio en Macedonia por uno de sus antepasados.
831. Denario. Cabeza laureada de la Buena Fe a derecha: ALICINIVS FIDES. Reverso. Ginete al galope a derecha arrastrando bárbaro cogido por los cabellos: III VIR NERVA. V. a. 25. Hay una variedad con FIDESNERVA en el anverso y ALICINI III VIR en el reverso. V. a. 6.
832. Quinario. Cabeza con casco de Roma a derecha: NERVA. Reverso. Victoria a derecha con palma y corona: ALICINI V. a. 60.
833. Quinario. Cabeza laureada de Apolo a derecha: NERVA. Reverso del n.º anterior. V. a. 80.
834. Sextercio. Anverso como el n.º anterior. Reverso. Ginete con larga palma al galope a derecha: ALICINI. V. a. 80.
- 8.º P LICINIVS STOLO.
835. Denario. Cabeza de Octavio a derecha: AVGVSTVS TR POT. Reverso. Apice entre dos clipeos: PSTOLOIIIIVIR V. a. 50.
836. Denario. Octavio a caballo a derecha: AVGVSTVS TR POT. Reverso. Como el n.º anterior. V. a. 80.
837. Grau Bronce tipo OBCIVIS SERVATOS con PLICINIVS STOLO. V. a. 2.
838. Mediano Bronce tipo corona de laurel con PLICINIVS STOLO o P STOLO. V. a. 5.
- 9.º ALICIN(ius) NERVA SILIAN(us).
839. Mediano Bronce. Cabeza de Octavio con CAESAR AVGVST PONT MAX TRIBVNIC POTEST. Reverso. C N con ALICIN NERVA SILIAN etc. V. a. 6.
- Familia Livineia.* Conocemos monedas de dos magistrados el primero de los cuales acuñó a veces con autorización del Senado y como prefecto urbano. 1.º LLIVINEIVS REGVLVS.
840. Denario. Cabeza laureada de César a derecha entre rama de laurel y caduceo alado. Reverso. Toro corriendo a derecha LLIVINEIVS REGVLVS V. a. 12.
841. Aureo. Cabeza de Lépido a derecha: MLEPIDVSIIVIR R P C. Reverso. La vestal Emilia mirando a izquierda con lanza y símpulo: LREGVLVS IIII VIR A P F. V. a. 1000.
842. Aureo Cabeza de Antonio barbuda a derecha MANTONIVS III VIR R P C. Reverso. Anteon con piel de león sentado sobre rocas con clava y lanza al lado clipeo: L REGVLVS IIII VIR A P F. V. a. 1000.
843. Denario. Cabeza de Octavio a derecha: C CAESAR III VIR R P C. Reverso. Victoria a derecha con palma y corona: LLIVINEIVS REGVLVS. V. a. 20.
844. Aureo. Anverso del n.º anterior. Reverso. Eneas a derecha llevando en hombros a su padre: L REGVLVS IIII VIR A P F. V. a. 40.
845. Denario. Cabeza del pretor Regulo a derecha: REGVLVS P R. Reverso. Silla curul entre dos haces: REGVLVS PRAEF V R. V. a. 6.

846. Aureo y denario. Anverso como el n.º anterior. Reverso: el mismo del n.º anterior pero los haces sin 6 y la leyenda LLIVINEIVS REGVLVS. V. a 600, 3.
847. Denario. Anverso anterior sin leyenda y el mismo reverso. V. a 5.
848. Denario. Anverso del n.º anterior. Reverso. Dos besticrios: uno con lanza lucha contra león; otro con espada y clipeo contra tigre; a lo lejos un jabalí herido: LREGVLVS. V. a. 6.
849. Denario. Anverso del n.º anterior. Reverso nodio entre dos espigas: LLIVINEIVS REGVLVS V. a 5.
850. Quinario. Cabeza de Venus a derecha; detrás SC. Reverso. Sacerdote de pie a derecha extiende la mano hacia Iituo: REG. V. a. 30.
2.º (Livineius) REGVLVS. Véanse las familias Claudia y Statilia.
Familia Lollia. Acuñaron dos magistrados de esta familia y tal vez tres si atribuimos a otro las monedas de bronce acuñadas en Cirene por el segundo magistrado El primero solo acuñó en Cirene.
1.º L LOLLIVS.
851. Bronce. Cabeza diademada imberbe. Reverso Silla curul LLOLLIVS.
852. Bronce. Cabeza de Diana. Reverso. Ciervo LLOLLIVS.
853. Bronce. Maza. Reverso: LLOLLIVS en corona.
2.º (Lollis) PALIKANVS. Sus monedas se refieren a recuerdos familiares.
854. Denario. Cabeza del Honor a derecha: HONORIS. Reverso. Silla curul entre dos espigas: PALIKANVS V. a. 10.
855. Denario. Cabeza diademada de la libertad a derecha: LIBERTATIS. Reverso. Tribuna adornada con proa de nave: PALIKANUS V. a. 8.
856. Quinario. Cabeza diademada de la Felicidad a derecha: FELICITATIS. Reverso. Victoria con corona en biga al galope a derecha: PALIKANVS V. a. 60.
857. Sextercio. Bolsa: S C. Reverso. Tesera de voto PALIKANVS V. a 100.
858. Cobre. En corona AVGVS-TVS. Reverso. Silla curul PALIK P R.
Familia Lucilia. M Lucilio acuñó por orden del Senado.
859. Denario. Cabeza ordinaria del denario, detrás PV(blice); todo en laurea. Reverso. Biga de la Victoria al galope a derecha MLVCILIRVF V. a. 2
Familia Lucretia. Acuñaron dos magistrados.
1.º CN LVCR(etius) TRIO.
860. Denario normal de los Dioscuros con TRIO en el anverso y CN L CUR en el reverso. V. a. 2.
2.º L LVCRETI(us) TRIO. Sus monedas recuerdan hechos familiares
861. Denario. Cabeza radiada del Sol a derecha. Reverso. Creciente rodeado por 7 estrellas: LLVCRETI TIO V. a. 3.
862. Denario. Cabeza laureada de Neptuno a derecha; detrás tridente; número variable. Reverso. Cupido sobre delfín a derecha: LLVCRETI TRIO. V. a. 2.
Familia Luria. Se conocen monedas de un solo magistrado.
863. Gran bronce. Cabeza laureada de Octavio a izquierda; detrás Victoria que le pone la corona: CAESAR AVGSTV PONT MAX TRIBVNIC POT. Reverso. SC PLVRIVS AGRIPPA IIIIVIR AAAFF V. a. 40 Variante sin la Victoria y la cabeza desnuda a derecha. V. a. 1. Variante de esta última con la cabeza a izquierda. V a. 1.
864. Mediano Bronce. Tipo de la corona de laurel con AVGVS

- TRIBVN POTEST y en el reverso PLVRIVS AGRP etc. V. a. 5.
Familia Lutatia. Acuñaron dos magistrados, el segundo de ellos lo hace como cuestor militar y sus monedas aluden a recuerdos familiares.
 1.º QL(utatus) (Catulus).
- 865 Denario normal de los Dioscuros con Q. L. C. V. a. 40
 2.º QLVTATI(us) CERCO.
- 866 Denario. Cabeza de Roma a derecha con casco con cimera una pluma y dos estrellas: ROMA: puede haber CERCO. Reverso. Galera con la proa que acaba en cabeza con casco y acrostolio en la proa: todo en corona de encina: QLVTATI Q. V. a. 50 (sin CERCO) y 2
867. Quadrans normal: gorros de los Dioscuros y Q LVTA en reverso V. a. 15
868. Uncia. Anverso: tipo del Denario sin leyendas y con un punto Reverso: Q LVTTATI en corona de encina V. a. 30
Familia Maecilia. Tomando CROT como nombre de persona (tal vez sea la marca de taller de CROTONA) hay monedas de dos magistrados.
 1.º (Maecilius) CROT(o)?
869. Victoriato tipo ordinario con CROT. V. a. 60
 2.º M MAECILIVS TVLLVS.
- 870 Mediano bronce. Cabeza de Octavio a izquierda: detrás Victoria que le pone laurea: CAESAR AVGVST PONT MAX TRIBVNIC POT. Reverso. SCM MAECILIVS TVLLVS IIVIRAAFF V. a. 40. Variedades sin la Victoria ni laurea y la cabeza a derecha o izquierda V. a. 2
Familia Maena. Los autores señalan dos magistrados de esta familia aunque el denario y el cobre del primero pudieran ser de dos diferentes: lo mismo sucede con el segundo que tiene monedas de cobre con distintas leyendas.
 1.º MAE(nius) y P. MAE(nius).
871. Denario de los Dioscuros normal con P MAE, As, Semis,
 876. Triens, Quadrans, Sextans normales; reverso clipeo y MAE. V. a. 2. 5. 4. 3. 10. 10
 2.º P MAE(nius) ANT(iaticos) MF.
877. Denario; anverso ordinario con a X. Reverso. Victoria con corona
 878. en cuadriga al galope a derecha P MAE ANT ROMA V. a. 15.
 878. Triens, Quadrans normales con a P MAE ANT MF V a 20. 1.
880. *Familia Maeniania.* Acuñaron monedas dos magistrados.
 1.º CMAIANI(us).
881. Denario de la biga de la Victoria con latigo flotante, As, Semis,
 886. Triens Quadrans, Uncia normales con C MAIANI. V. a. 3, 1, 10, 10, 10, 15.
 2.º MAIANIVS GALLVS.
887. Mediano bronce. Cabeza de Octavio a derecha CAESAR AVGVST (o AVVST) PONTMAX Reverso. MAIANIVS GALLVS IIVIR AAAFFSC. V. a. 20.
Familia Mallia: véase la familia Claudia.
Familia Mamilia. Presenta monedas de dos triunviros.
 1.º L MAMILI(us).
888. As, Semis, Triens, Quadrans, a Sextans normales; L MAMILI
 892. V. a. 50, 25, 25, 25, 25, 30.
 2.º C MAMIL(ius) LINETAN(us). Sus monedas se relacionan con recuerdos de familia.
893. Denario dentado Busto de Mercurio con petaso alado y caduceo a derecha; letra variable. Reverso. Ulises vestido de marino con pileo y apoyado sobre bastón es reconocido por su perro Argos que acude hacia izquierda; C MAMILLIMETAN V. a. 1.
 Para las otras monedas véanse las familias Crepusia y Marcia.
Familia Manlia. Acuñaron cin-

- co magistrados de esta familia.
 1.º MANLI(us)QFSER(gia). Su denario alude a un triunfo de un antepasado en Oriente.
894. Denario. Cabeza de Roma a derecha con casco con penachos y cimera SERROMA. Reverso. Cuadrige del Sol de frente sobre nubes; estrella y creciente: X y AMANLI Q F. V. a. 12.
 2.º L (Manlius) TORQVAT(us). Acuñó como cuestor en nombre del Senado. Sus memorias familiares explican el tido de su moneda.
895. Denario. Anverso del denario con X y Roma en collar. Reverso. Ginete con casco y clipeo lanza en ristre al galope a izquierda: L TORQVAT Q EXSC. V. a. 4
 3.º L MANLI(us). Acuñó como procuestor.
896. Aureo y denario. Cabeza normal con L MANLI PROQ. Reverso. Sila en cuadrige al paso a derecha con cetro coronado por la Victoria: LSVLLA IMPE (o IMP o IM). V. a. 400, 2. Hay variedades con una -1 detrás de MANLI. V. a. 450, 5
 4.º A MANLI(us) AF. Acuñó en Oriente como cuestor.
897. Aureo. Cabeza de Roma con casco con dos penachos y cimera a derecha; AMANLI A F Q. Reverso. Estatua ecuestre de sila a derecha LSVLLA FELIX (o FELI) DIC. V. a. 500
 5.º L (Manlius) TORQVAT(us). Sus monedas aluden a recuerdos de familia.
898. Denario. Cabeza de Sibila con cinta a derecha; SIBVLLA: a veces alrededor laurea, Reverso. Tripode con preferículo entre dos estrellas: todo en laurea: L TORQVAT III VIR V. a. 4
Familia Marcia. Suponiendo cierto que las monedas atribuidas al segundo magistrado sean todas suyas, encontramos 8 magistrados.
- 1.º Q MARC(ius) LIBO.
899. Denario de los Dioscuros, As, a Semis, Triens, Quadrans, Sextans, Uncia (sin valor en los reversos) normales con Q MARC LIBO. V. a. 1, 1, 1, 3, 3, 12, 15.
 2.º M MARC(cius). El denario encierra recuerdos de familia.
906. Denario: tipo de la biga de la Victoria con modio y X en el anverso y M MARC, dos espigas, ROMA en el reverso V. a. 2.
907. Triens y Quadrans normales con a M MARC-MNF, V. a. 4, 1.
908. 3.º Q (Marcius) PILIPVS. Alude a triunfos sobre Perseo.
909. Denario: anverso normal X. Reverso. Filipo de Macedonia a caballo al galope a derecha, vestido a lo griego con lanza y casco: detras casco con cuernos; Q PILIPVS ROMA V. a. 1.
 4.º L (Marcius) PHILIPPVS. Alude a los mismos triunfos que el magistrado anterior.
910. Denario. Cabeza de Filipo V a derecha con casco adornado de cuernos diadema y cintos: ROMA. Reverso. Estatua ecuestre con rama en la diestra: debajo rama inclinada; sobre base L PHILIPPVS X V. a. 2.
911. Quadrans. Anverso normal con LPHILIPPVS. Reverso. Proa encima gallo ROMA, los puntos V. a. 4.
912. Uncia: Cabeza de Saturno a derecha detrás hoz: LPHILIPPVS. Reverso. Perro a derecha encima punto: ROMA V. a. 12.
913. Uncia: Anverso del n.º anterior sin hoz. Reverso. Proa a derecha encima perro debajo ROMA. V. a. 15.
 5.º Q MAR(cius): véase las familias Fabia y Roscia.
 6.º C (Marcius) CENSO(rinus). Sus tipos se relacionan con recuerdos de familia.
914. Denario. Cabeza barbuda de Numa sobre la imberbe de Anco Marcio a derecha: a veces letra variable. Reverso. Dos caballos

- al galope con un jinete con látigo; símbolo variable: C CENSO V. a. 2.
915. Denario. Cabeza diademada con los cabellos rizados de Apolo a derecha; a veces lira. Reverso. Caballo al galope a derecha; símbolo C CENSORI (o CENSOR). V. a. 1.
916. As. Anverso: Cabezas de Numa y Anco *ut supra*: NUMA POMPILI ANCVS MARCI. Reverso. Dos arcos: en el uno proa a derecha; en el otro estatua de la Victoria con palma y corona: C CENSO ROMA V. a. 6.
917. As. Anverso del anterior a veces con NVMAEPOMPILI y ANCIMARCI. Reverso. Dos proas a derecha: entre ellas Victoria con palma y corona sobre columna: C CENSOROMA V. a. 6.
918. Semis normal con C CENSORI V. a. 10.
7.º L (Marcius) CENSOR(inus). Sus monedas se relacionan con recuerdos de familia.
919. Denario. Cabeza laureada de Apolo a derecha: a veces signo variable. Reverso. El sátiro Marcias a izquierda con cola y borceguís y odre sobre la espalda, levantando un brazo: detrás columna con estatua vestida: signo variable: L CENSOR V. a. 1.
Para otras monedas véanse familias Crespusia y Mamilia.
8.º (Marcius) PHILIPPVS. Sus monedas se refieren también a tradiciones familiares.
920. Denario. Cabeza diademada de Anco a derecha: detrás lítuo: ANCVS. Reverso. Estatua ecuestre sobre acueducto con 5, 6 o 7 arcos: PHILIPPVS; en los arcos A Q V-A MAR (o MAR-C o MAR-C-I, según el número de los arcos) V. a. 2.
- 9.º C MARCI(us) L F CENSORIN(us).
921. Gran Bronce del tipo OB CIVIS SERVATOS con CMARCI L F CENSORIN. V. a. 6.
922. Medio Bronce del tipo de inscripción en corona con CENSORINVS L F AVG (o sin L F). V. a. 6 y 5.
Familia Maria. Tenemos monedas de tres magistrados.
1.º C MARI(us).
923. As, Semis, Triens, Quadrans, a Sextans, Uncia normales con
928. Q MARI V. a. 40, 15, 15, 15, 18, 20.
2.º C MARI(us) CF CAPIT(o). Acuñó monedas dentadas que algunas veces expresan la autorización del Senado. Sus tipos recuerdan la fundación de alguna colonia.
929. Denario dentado. Cabeza de Ceres coronada de espigas a derecha: cifra variable: C MARI CF CAPIT. Reverso. Colono guiando yunta de bueyes a izquierda: cifra variable y a veces SC y símbolo. V. a. 4 y 8. Otra variante con SC lleva en el anverso CAPIT, la cifra y un símbolo y en el reverso CMARICF SC V. a. 2.
3.º C MARIVS CF TRO(mentim).
930. Denario. Cabeza de Augusto: detrás lítuo; AVGVSTVS. Reverso. Augusto velado con simpulo a izquierda: C MARIVS CF TROIIIIVIR, V. a. 15.
931. Denario. Anverso del n.º anterior. Reverso. Cuadriga al galope a derecha: en ella palma: C MARIVS CF TROIIIIVIR, V. a. 15

(Continuará)

LUIS FERBAL Y CAMPO

